

ICIP WORKING PAPERS:
2010/6

L'evolució del règim del canvi climàtic: més enllà d'una divisió nord-sud?

Daniel Abreu Mejía

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL

PER LA PAU

L'evolució del règim del canvi climàtic: més enllà d'una divisió nord-sud?

Daniel Abreu Mejía

Institut Català Internacional per la Pau
Barcelona, Octubre de 2010

Gran Via de les Corts Catalanes 658, baixos · 08010 Barcelona

T. +34 93 554 42 70 | F. +34 93 554 42 80

recerca.icip@gencat.cat | <http://www.icip.cat>

Editors

Javier Alcalde i Rafael Grasa

Consell Editorial

Pablo Aguiar, Alfons Barceló, Catherine Charrett, Gemma Collantes-Celador,
Caterina Garcia, Abel Escribà, Vicenç Fisas, Tica Font, Antoni Pigrau,
Xavier Pons, Alejandro Pozo, Mònica Sabata, Jaume Saura, Antoni Segura
i Josep Maria Terricabras

Disseny Gràfic

Fundació Tam-Tam

Traducció

Josep Ventura

Maquetació

Atona, SL

ISSN

2013-5793 (edició en línia)

2013-5785 (edició en paper)

DL

B-38.039-2009

© 2010 Institut Català Internacional per la Pau

All rights reserved

L'AUTOR

Daniel Abreu Mejía ha finalitzat un Màster en Relacions Internacionals a l'Institut Barcelona d'Estudis Internacionals (IBEI) i un Màster en Estudis sobre el Desenvolupament a l'Institut d'Estudis Socials (IES) de la Universitat Erasmus de Rotterdam. Ha portat a terme, per a Greenpeace International i Transparency International, projectes de recerca sobre qüestions de canvi climàtic relacionades amb els reptes per a la governança i el sector energètic. Actualment, treballa com a consultor de desenvolupament i medi ambient. Una versió prèvia d'aquest article es deposità a l'Institut Barcelona d'estudis Internacionals (IBEI), en compliment dels requisits del Màster en Relacions Internacionals.

RESUM

Aquesta recerca se centra en les grans dinàmiques de les negociacions sobre el canvi climàtic, caracteritzades per un punt mort Nord-Sud. El *working paper* sosté que la primera fase de les negociacions va ser l'escenari d'una divisió Nord-Sud que s'institucionalitzà en la Convenció Marc sobre el Canvi Climàtic. Tanmateix, en rondes posteriors de negociació, els principals antagonismes passaren a tenir el seu centre entre els països desenvolupats, amb una presència de dinàmiques de cooperació Nord-Sud. Finalment, aquest article avalua el procés inacabat post-Kyoto, caracteritzat per dues tendències que ja s'han posat de manifest: d'una banda, el sorgiment d'una nova geopolítica entre els Estats Units i els principals països en vies de desenvolupament i, de l'altra, entre els països del Sud, un procés de fragmentació que el mateix Acord de Copenhaguen ha començat a institucionalitzar.

Paraules clau: divisió Nord-Sud, negociacions sobre el canvi climàtic, règim internacional

ABSTRACT

This research primarily analyses relevant climate bargaining dynamics that have been informed by a North-South impasse. This working paper argues that the first stage of negotiations for a climate convention indeed witnessed a North-South divide which became institutionalized in the Framework Convention on Climate Change. However, in subsequent negotiation rounds the key loci of bargaining struggles was centered between developed countries, in which relevant North-South cooperation dynamics were also present. Finally, this paper assesses the unfinished post-Kyoto bargaining process in which two trends are already being observed: both the emergence of a new geopolitics between the United States and major developing countries, and a fragmentation process within the South, in which the Copenhagen Accord itself has begun to institutionalize such fragmentation.

Keywords: North-South divide, Climate change negotiations, International regime.

RESUMEN

Esta investigación analiza las dinámicas de negociación del cambio climático que han sido enmarcadas dentro de un *impasse* Norte-Sur. El texto argumenta que la primera etapa de las negociaciones por una convención del clima presenció una división Norte-Sur, la cual fue institucionalizada en la Convención Marco de Cambio Climático. Sin embargo, en subsiguientes rondas de negociación el centro de tensiones se encontró entre países desarrollados, donde también tuvieron presencia dinámicas de cooperación Norte-Sur. Finalmente, este texto hace una valoración del proceso incompleto de negociación post-Kyoto, en el cual ya se puede observar tanto el surgimiento de una nueva realidad geopolítica entre los Estados Unidos y los mayores países en vías de desarrollo, como entre los países del Sur. El Acuerdo de Copenhague institucionaliza dicha fragmentación.

Palabras clave: división Norte-Sur, negociaciones de cambio climático, regímenes internacionales.

ÍNDEX

ACRÒNIMS	6
1. INTRODUCCIÓ	9
2. CONTEXT CONCEPTUAL I HISTÒRIC DE LA FRACTURA NORD-SUD	12
2.1. PISTES CONCEPTUALS SOBRE LA FRACTURA NORD-SUD	12
2.2. HISTÒRIA RECENT	14
3. LA CONSTRUCCIÓ D'UN RÈGIM DIVIDIT	17
3.1. L'ESTABLIMENT DEL CANVI CLIMÀTIC COM A PROBLEMA GLOBAL	17
3.2. LA NEGOCIACIÓ SOBRE LA CREACIÓ DEL RÈGIM CLIMÀTIC	19
3.3. UN PRODUCTE INICIAL I CRUCIAL DEL RÈGIM: LA DIVISIÓ INSTITUCIONALITZADA	22
4. LLUITAR PELS DETALLS: EL PROTOCOL DE KYOTO I ELS ACORDS DE MARRÀKEIX	23
4.1. MÉS ENLLÀ DE LA CONVENCIO	24
4.2. LLUITA NORD-SUD PER UN PROTOCOL	25
4.3. MORT SOBTADA I RENAIXENÇA DE LES NEGOCIACIONS SOBRE EL CLIMA	28
4.4. FER OPERATIU EL RÈGIM: ELS ACORDS DE MARRÀKEIX	30
5. LA LLUITA INACABADA POST-KYOTO: S'OBRE LA CAIXA DE PANDORA?	31
5.1. S'ESCALFEN ELS DEBATS POST-KYOTO	32
5.2. UN FRÀGIL MOTIU PER A L'ESPERANÇA: EL FULL DE RUTA DE BALI	33
5.3. EL DIA DEL JUDICI: EL DRAMA DE COPENHAGEN	36
6. CONCLUSIONS	41
6.1. L'EVOLUCIÓ DEL RÈGIM CLIMÀTIC: MÉS ENLLÀ D'UNA DIVISIÓ NORD-SUD	41
6.2. UN CANVI EN EL PROCÉS: UN NOU EQUILIBRI DE PODER I LA FRAGMENTACIÓ DEL SUD	42
BIBLIOGRAFIA	47

ACRÒNIMS

AF	Fons d'Adaptació
ANAM	Accions nacionals adequades de mitigació
APEI	Aliança de Petits Estats Insulars
CGC	Coalició Global del Clima
CMCC	Convenció Marc sobre el Canvi Climàtic
CNIG	Comitè de Negociació Intergovernamental
CNUCD	Conferència de les Nacions Unides sobre Comerç i Desenvolupament
CNUMAD	Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Ambient i el Desenvolupament
CO ₂	Diòxid de Carboni
CP	Conferència de les Parts
FECC	Fons Especial per al Canvi Climàtic
FMMA	Fons Mundial per al Medi Ambient
FPMD	Fons per a Països Menys Desenvolupats
G-77	Grup dels 77
GATT	Acord General sobre Aranzels i Comerç (<i>General Agreement on Tariffs and Trade</i>)
GEH	Gasos d'Efecte Hivernacle
GEMB	Grup <i>ad hoc</i> per al Mandat de Berlín
GIECC	Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic
GIM	Grup per la Integritat Mediambiental
GTE-CLT	Grup de Treball Especial sobre la Cooperació a Llarg Termini
GTE-PK	Grup de Treball Especial sobre els futurs compromisos assignats a l'Annex I sota el Protocol de Kyoto
IC	Implementació Conjunta
JEUCHANNZ	[Grup format per] el Japó, els Estats Units, Suïssa, Austràlia, Noruega i Nova Zelanda
MDN	Mecanisme de Desenvolupament Net
MNV	[Objectius] mesurables, notificables i verificables

NOEI	Nou Ordre Econòmic Internacional
OCDE	Organització de Cooperació i Desenvolupament Econòmic
OMC	Organització Mundial del Comerç
OMM	Organització Meteorològica Mundial
OPEP	Organització de Països Exportadors de Petroli
OQLRE	Objectius quantificat de limitació i reducció de les emissions
PAAN	Programa d'Accions d'Adaptació Nacionals
PAB	Pla d'Acció de Bali
PABA	Pla d'Acció de Buenos Aires
PMANU	Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient
REDD	Reducció d'emissions de la deforestació i la degradació forestal
RP	Reunió de les Parts
SIE	Sistema d'Intercanvi d'Emissions
TLCAN	Tractat de Lliure Comerç de l'Amèrica del Nord
UTCUTS	Ús de la terra, el canvi d'ús de la terra i la silvicultura

1. INTRODUCCIÓ

Durant la Conferència del Clima de Copenhaguen i immediatament després, va quedar clar que la dinàmica negociadora predominant consistia en una confrontació entre els principals països en vies de desenvolupament –liderats per la Xina– i els Estats Units. Es tracta d'un nou context en la política del clima (i més enllà) que possiblement asseynala l'inici, llargament esperat, d'una nova forma de geopolítica (Athanasiou, 2010). Tanmateix, dues declaracions aparentment aïllades que no atragueren gaire atenció dels mitjans de comunicació mundials i dels experts en el clima poden proporcionar unes pistes realment reveladores sobre el grau i la profunditat dels canvis que han tingut lloc en el règim climàtic.

En el seu discurs a la secció d'alt nivell de Copenhaguen, el president brasiler Lula da Silva va proposar que s'oferís ajuda financera a països vulnerables en vies de desenvolupament mitjançant contribucions al fons pel clima, i va recomanar a la resta d'economies en vies de desenvolupament que s'unissin a la iniciativa (Drexhage i Murphy, 2009). Al cap d'un mes, les Maldives, en resposta a una disposició *voluntària* de l'Acord de Copenhaguen, que per si mateixa no era legalment vinculant, es comprometeren a portar a terme accions de *mitigació* per convertir-se en el primer país neutre pel que fa les emissions de diòxid de carboni (en endavant «neutre en carboni») abans del final de 2020.¹ Al juliol de 2010, altres països en vies de desenvolupament amb perfils de creixement força diferents, com Costa Rica i Etiòpia, també es van comprometre públicament a esdevenir neutres en carboni abans del final del mateix any.

En el context de molts drames que es van desenvolupar a la conferència de Copenhaguen, aquestes declaracions semblen força irrellevants; no obstant això, una anàlisi més acurada revela un panorama més complex. Des de les primeres negociacions per a una convenció marc sobre el canvi climàtic a principis dels anys noranta, el Sud s'ha

1 Vegeu: <http://unfccc.int/home/items/5265.php> [Consultat el 25 d'abril de 2010]

unit al voltant de dos postures negociadores clau i inalterables: els països en vies de desenvolupament no acceptaran la responsabilitat de la mitigació climàtica –i, per tant, no es comprometran a les reduccions d'emissions de gas d'efecte hivernacle– i els països desenvolupats son els responsables de finançar l'adaptació dels països més vulnerables. De fet, el Sud va tenir èxit quant a institucionalitzar aquestes disposicions en la Convenció Marc sobre el Canvi Climàtic i, encara més, en el Protocol de Kyoto. Si ho tenim en compte, les declaracions del Brasil i les Maldives posen de manifest que hi ha hagut canvis significatius, fins al punt que l'anterior consens del Sud, que anteriorment havia estat objecte d'una defensa aferrissada, va ser abandonat per dos països quasi inadvertidament. Val a dir que els països que han abandonat la postura tradicional son relativament pocs, però ho han fet prou països per debilitar la que solia ser la postura comuna de tots els països en vies de desenvolupament.

Consegüentment, l'objectiu d'aquest *working paper* es introduir el lector a la dinàmica de negociació entre els països desenvolupats i els països en vies de desenvolupament, així com en el si de cada un d'aquests grups. Especialment, l'atenció se centrarà en l'anomenada fractura Nord-Sud en el procés de formació d'un règim del canvi climàtic, i la seva evolució posterior des de les negociacions inicials de finals dels anys vuitanta fins la segona ronda de les Converses de Bonn d'agost de 2010.

A causa de l'enorme complexitat de l'objecte d'anàlisi, aquesta recerca no pretén ser exhaustiva o conclusiva; més aviat es presenta com a punt de partida per a revisions més profundes de les interaccions històriques i actuals entre els països desenvolupats i en vies de desenvolupament pel que fa al règim del clima.

Per als objectius d'aquesta recerca, s'adopta una definició més aviat restringida de règim. Gareth Porter i Janet Brown (1996, 23) entenen els règims com sistemes de normes i regles que s'especifiquen mitjançant un acord multilateral entre els estats corresponents amb l'objectiu de regular les accions nacionals en relació amb una matèria o un conjunt de matèries interrelacionades. Atès que aquesta definició és estatocèntrica, aquest article incorporarà les interaccions rellevants

d'actors no estatals a la interpretació de règim. Tos i així, en última instància l'atenció de l'anàlisi se centrarà en les dinàmiques de negociació dels estats-nació als fòrums internacionals.

Com suggereix el títol, aquesta recerca fa atenció especialment a les configuracions i lluites Nord-Sud (entre els dos i dins de cada un d'aquests conjunts) quant als processos oficials de negociació pel clima. Hi ha una extensa literatura que explora la centralitat d'una divisió entre els països desenvolupats i els no desenvolupats en l'evolució i les dinàmiques actuals del règim del canvi climàtic (Beyerlin, 2007; Huq, 2003; Müller, 2002; Najam, 2004; Prum, 2007). En aquest sentit, aquest estudi intenta complementar aquesta literatura posant de manifest dinàmiques ben fonamentades, però va més enllà i redefinix parcialment la conceptualització del punt mort Nord-Sud.

Aquesta recerca s'inicia amb una anàlisi dels principals aspectes conceptuals i històrics de la divisió Nord-Sud, i després s'organitza cronològicament en tres apartats més que segueixen les principals fases de negociació experimentades pel règim del clima. El primer apartat cobreix el període que va dels debats científics de finals dels anys setanta fins a l'entrada en vigor de la Convenció Marc sobre el Canvi Climàtic el març de 1994, quan es podria dir que la institucionalització del règim del clima esdevingué definitiva. L'apartat següent inclou el procés de negociació de Kyoto, que començà amb la negociació del Mandat de Berlín el 1995 i el procés de negociació dels Acords de Marràqueix, que finalitzaren quan les disposicions dels Acords foren aprovades a la primera Reunió de les Parts per al Protocol de Kyoto (RP) celebrada a Montreal el 2005. La complexitat de cada una d'aquestes rondes de negociació podria haver justificat la separació en dos capítols; tanmateix, s'analitzen conjuntament perquè ambdues són fases subsegüents del mateix procés: és a dir, aconseguir un acord sobre l'operativització de la Convenció. L'últim apartat cobreix el període que va de la CP-11/RP-1 (11a Conferència de les Parts i 1a Reunió de les Parts) de Montreal (2005), que iniciaren el règim climàtic post-2012, fins a la CP-15/RP-5 de Copenhaguen, així com el període immediatament posterior fins arriba a les segones Converses de Bonn d'agost de 2010. Òbviament, el desenvolupament d'aquest apartat es

troba limitat pel fet que se centra en un procés que encara s'està desplegant. No obstant això, aquesta anàlisi es beneficia de la contextualització del procés de negociació post-Kyoto amb referència a l'evolució i els canvis que el règim havia experimentat en fases prèvies de negociació.

2. CONTEXT CONCEPTUAL I HISTÒRIC DE LA FRACTURA NORD-SUD

Per a oferir una explicació correcta de la unicitat de les dinàmiques de negociació dels països desenvolupats i els països en vies de desenvolupament durant l'evolució del règim del clima, aquest capítol exposa breument un marc conceptual i emprèn una revisió històrica de la fractura Nord-Sud. Aquest apartat no té el propòsit de presentar-ne una exposició exhaustiva sinó que, més aviat, s'analitzen els aspectes més rellevants per als objectius concrets d'aquesta recerca.

2.1. PISTES CONCEPTUALS SOBRE LA FRACTURA NORD-SUD

Abans de res, cal deixar clar que categoritzar la relació socioeconòmica entre els països industrialitzats i els països en vies de desenvolupament en els termes mútuament excloents d'una divisió entre Nord i Sud es una simplificació, si més no, excessiva. No obstant això, certament es pot observar una distribució geogràfica general pel que fa el desenvolupament econòmic. Els països en vies de desenvolupament, també englobats en la denominació col·lectiva «el Sud», es troben principalment en ecosistemes subtropicals o tropicals. Els països desenvolupats, o el «Nord», ocupa principalment climes i ecosistemes temperats i àrtics. Entre les excepcions a aquesta norma hi ha Austràlia i les zones més meridionals dels Estats Units, al Nord, i extenses regions àrides del Sud (Karlsson, 2002, 7). Ambdues categories integren països amb nivells molt diferents de desenvolupament socioeco-

nòmic. El Banc Mundial, per exemple, empra quatre categories per classificar les economies per nivell de renda.

Tot i els problemes de l'excés de simplificació, la fractura Nord-Sud ha estat emprada àmpliament com a mecanisme analític per explicar el caràcter fluidament complex de les dinàmiques negociadores a l'arena internacional. De fet, el medi ambient no es necessàriament l'àmbit en què més freqüentment es fa referència a aquesta fractura. Els enfocaments basats en la fractura Nord-Sud són abundants en les anàlisis de les relacions comercials, primer sobre el procés del GATT i més recentment dins de les negociacions de l'OMC (Parks i Timmons, 2008, 625). També hi ha acadèmics estructuralistes i neogramscians, que posen l'accent ontològic en la classe i les relacions entre centre i perifèria, que adopten la premissa que determinades manifestacions d'una fractura Nord-Sud haurien de ser el punt de partida que ens permetés d'entendre la dimensió d'economia política de molts problemes globals.

Per la seves reminiscències de les polaritzacions de l'era de la Guerra Freda, el concepte de fractura Nord-Sud ha estat titllat de caduc per alguns autors que sostenen, per exemple, que la unitat del Sud anava en funció de la política de la Guerra Freda (Oxley, 1991). Aquesta dimensió conceptual també és problemàtica en altres aspectes, ja que sovint proposa l'enganyosa premissa que les negociacions mediambientals mundials tenen lloc entre dos blocs homogenis. Aquesta generalització, a l'hora d'avaluar les postures divergents dins de cada bloc, més que revelar la realitat, l'oculta. No reflexa, per exemple, les postures oposades entre els Estats Units i la Unió Europea pel que fa al medi ambient; o entre els països del Sud pel gran contrast entre les agendes dels països productors de petroli i els petits països insulars o els països menys desenvolupats.

Tot i les seves limitacions, en termes generals la fractura Nord-Sud s'ha mostrat vàlida, tot i que limitada, com a eina analítica i ha obtingut un suport notable en l'evidència empírica. La renda mitjana per capita dels 31 països de l'OCDE es prop de seixanta vegades més elevada que la dels prop de cinquanta països classificats pel Banc Mundial a la categoria de «països de renda baixa». A més, els països industrialitzats han

fomentat activament aquesta fractura en les seves relacions comercials i com a donants amb els països en vies de desenvolupament.

A més, des de la perspectiva de la majoria de països en vies de desenvolupament, el desig d'unitat davant d'un ordre internacional que consideren que els posa sistemàticament en una posició de desavantatge ha contrarestat, generalment, la confrontació interna de diferències, de manera que ha fet que aquests països i les seves postures negociadores es corresponguin amb la narrativa d'una relació Nord-Sud (Najam, 2004, 225). Malgrat tot, com aquest article analitzarà a l'últim capítol, els últims canvis en les negociacions del règim del clima –i més enllà–, relacionats amb el poder de negociació d'algunes economies emergents, fa que els enfocaments analítics exclusivament basats en la divisió Nord-Sud siguin cada cop més insuficients i problemàtics per comprendre les dinàmiques negociadores en la política mediambiental mundial.

2.2. HISTÒRIA RECENT

Al llarg dels anys cinquanta, molts països en vies de desenvolupament, majoritàriament a Àfrica i Àsia, anaven guanyant independència política i debilitant els seus vincles colonials amb les potències europees. Aquests països d'independència recent esperaven entrar en un procés de desenvolupament social i econòmic ràpid. Tanmateix, aquestes economies excoloniales i en desenvolupament depenien en gran manera de les matèries primeres i els producte primaris, dos sectors en què afrontaven uns desavantatges estructurals creixents que contribuïen a un deteriorament de les seves relacions d'intercanvi amb els països industrialitzats. Aquest procés es va produir en el context del clima polític convuls de la Guerra Freda, durant la qual no era rar que molts països en vies de desenvolupament se sentissin forçats a establir aliances polítiques i econòmiques que en ocasions anaven en detriment dels seus interessos a llarg termini (Vihma, 2010, 3).

Per contrarestar aquestes realitats, al Tercer Món es formà un nou bloc de solidaritat l'any 1964, durant la Conferència de les Nacions Unides sobre Comerç i Desenvolupament, que adoptà la denominació

de «Grup dels 77 i la Xina». Al llarg dels anys, el G-77 seguiria sent el principal grup negociador dels països en vies de desenvolupament respecte de la majoria de qüestions de desenvolupament i medi ambient d'àmbit global, i va créixer fins a integrar 130 països en desenvolupament. El G-77 no estava concebut per convertir-se en un cos que elaborés polítiques com a tal, ni ho ha esdevingut; més aviat, agrega les diverses opinions dels seus membres i prepara una posició comuna a les negociacions internacionals. El denominador comú que ha mantingut unit aquest grup de països enormement diversos es la seva autodefinició basada en una «narrativa de [patir] l'exclusió» respecte dels assumptes mundials (Vihma, 2010, 4). En aquest sentit, aquest article analitzarà la hipòtesi que algunes qüestions contemporànies que posaren a prova la unitat del Sud en el G-77 s'originen en el fet que alguns dels membres més importants d'aquest grup, com la Xina, l'Índia i el Brasil, cada cop adquireixen un paper més central en els debats oficials sobre els afers mundials. Per tant, la narrativa de l'exclusió del Sud esdevé cada cop més ambigua i poc consistent.

Si continuem amb l'anàlisi històrica, cap a les darreries dels anys seixanta la comunitat internacional va començar a incrementar la seva consciència de la gran interdependència entre el desenvolupament i la protecció del medi ambient. Aquest canvi en les actituds dels estats es reflexà clarament en dos documents importants de principis dels anys setanta. En primer lloc, l'anomenat Informe Founex sobre el Desenvolupament i el Medi Ambient, de 1971, presentat per un grup d'importants intel·lectuals del Sud, posava l'èmfasi en la necessitat d'incorporar els problemes mediambientals en una concepció més àmplia del desenvolupament. En segon lloc, el canvi es manifestà en les insistents referències al desenvolupament sostenibles i l'acció proactiva a favor del medi ambient presents en la cèlebre declaració de la Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Ambient Humà, de 1972.

Durant les primeres fases de les negociacions mediambientals internacionals, ja era evident que no sorgiria un consens entre els països desenvolupats i els països en vies de desenvolupament pel que fa a la protecció mundial del medi ambient. Els països «de desenvolupament tardà» temien que se'ls restringís el creixement econòmic, posaven

èmfasi en el malbaratament de recursos planetaris pel Nord i defensaven un programa redistributiu que els beneficiés econòmicament i que n'accelerés la transició cap a la industrialització. D'altra banda, els països desenvolupats volien que s'excloués el consum del Nord de la taula de negociacions, que el creixement demogràfic de Sud entrés a l'agenda i que s'emprés un llenguatge no vinculant pel que fa a les qüestions d'ajuda financera i transferència de tecnologia. Cap dels blocs negociadors estava disposat a cedir en aquesta atmosfera d'enfrontament de la negociació (Haas i Keohane, 1993, 57).

Malgrat (o possiblement gràcies a) la resistència del Sud a aquesta nova agenda mediambiental internacional, durant l'era post-Estocolm els problemes econòmics i socials dels països en vies de desenvolupament van esdevenir predominants en les relacions entre estats. Cap a mitjans dels anys setanta, la fractura Nord-Sud s'havia fet encara més intensa. El 1974, van reeixir els esforços dels estats en vies de desenvolupament, organitzats en el Grup dels 77, per fer que l'Assemblea Nacional de les Nacions Unides –dominada per les nacions en vies de desenvolupament– adoptés la Declaració sobre l'Establiment d'un Nou Ordre Econòmic Internacional (NOEI). Aquest instrument, de natura legalment no vinculant, estava inspirat per la idea de superar les injustícies llavors existents en el sistema legal internacional (Beyerslin, 2006, 259).

L'adopció del NOEI es podria haver considerat com un increment en el poder de negociació dels estats del Tercer Món respecte els seus homòlegs del nord. Tanmateix, l'optimisme es va dissipar als anys vuitanta, durant l'època del thatcherisme, el reaganisme i el neoliberalisme, en una dècada que va coincidir amb un espectacular increment de la càrrega de deute que suportaven els països pobres. Durant aquest període, els països de desenvolupament tardà també van fer-se notar per la seva crítica estrident de l'ecologisme del Nord, que consideraven que «els allunyava de l'escala del desenvolupament» (Parks i Roberts, 2008, 623). Efectivament, cap a finals dels anys vuitanta, com Mahbub ul Haq (1980) havia expressat feia una dècada, «les negociacions Nord-Sud es van deteriorar fins esdevenir un ritual i hàbil exercici de no-diàleg».

Quan les converses sobre el clima germinaven a finals dels anys vuitanta, els processos internacionals de negociació van entrar en una nova fase de política menys dividida gràcies a l'inesperat final de la Guerra Freda. Aquest fet donà més empenta a les negociacions mundials sobre qüestions mediambientals clau i obrí notablement les perspectives que els països desenvolupats i per desenvolupar s'impliquessin en un diàleg renovat.

3. LA CONSTRUCCIÓ D'UN RÈGIM DIVIDIT

Aquest capítol presenta els inicis del procés de negociació que passà d'establir el canvi climàtic com a objecte de prioritat global a la institucionalització del règim mitjançant l'acord sobre la Convenció Marc sobre el Canvi Climàtic. En ordre cronològic, aquest apartat analitza les dinàmiques de negociació entre els països desenvolupats i els països en vies de desenvolupament i avalua la rellevància de l'enfocament Nord-Sud per entendre els resultats observats en aquesta fase del desenvolupament del règim.

3.1. L'ESTABLIMENT DEL CANVI CLIMÀTIC COM A PROBLEMA GLOBAL

A diferència d'altres règims de caire mediambiental com els formats a l'entorn de la pluja àcida, el comerç de deixalles perilloses i la protecció de l'Antàrtida, els pioners del règim del canvi climàtic no van ser estats-nació concrets. En lloc d'això, el paper de líder el van assumir dos organitzacions internacionals del sistema de les Nacions Unides: el Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient i l'Organització Meteorològica Mundial. A les darreries dels anys setanta, aquestes dues institucions van organitzar els esdeveniments clau i van promoure publicacions que facilitaven la definició de l'escalfament global com a problema internacional i prioritat política (Sagar i Kandlikar, 1997).

La premissa original que les variacions climàtiques de l'atmosfera poden tenir causes antropogèniques ha estat objecte de debat científic des del final del segle XIX, quan el químic suec Svante Arrhenius (1896) va formular la hipòtesi que el diòxid de carboni antropogènic de l'atmosfera incrementaria la temperatura de la superfície mitjançant l'efecte hivernacle. No obstant això, el procés formal de definició d'aquest procés es pot atribuir, més recentment, a la Primera Conferència Mundial sobre el Clima celebrada a Ginebra el febrer de 1979, organitzada principalment per l'OMM.

El procés d'encunyar una definició del canvi climàtic s'accelerà a mitjans dels anys vuitanta gràcies a la disponibilitat de treballs de recerca més precisos i fiables. En aquest sentit, amb l'objectiu de proporcionar un marc científic institucional d'àmbit mundial a la qüestió del canvi climàtic, l'OMM i el PMANU van crear el Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic el 1988, que va rebre el mandat de «avaluar la magnitud i el ritme dels canvis climàtics, estimar el seu impacte i presentar estratègies per a respondre-hi» (IPCC, 2007a).

Com a resposta immediata, una poderosa coalició industrial de multinacionals britàniques i estatunidenques contra l'acció relativa al canvi climàtic, la Coalició Global del Clima (Global Climate Coalition) es posà en marxa el 1989, només alguns mesos després de la creació del GIECC (Newell i Levy, 2005, 112). D'altra banda, assumint una postura política que reflexava més els interessos dels països en vies de desenvolupament, l'any 1989 també es fundà la Xarxa d'Acció Climàtica, la xarxa d'ONG més important dedicada al canvi climàtic.

Un cop els actors estatals i no estatals ja participaven activament en les lluites relacionades amb el clima, l'Assemblea General de l'ONU legitimà definitivament el canvi climàtic com a qüestió prioritària en la política internacional: adoptà la resolució 45/53, que reconeixia que «el canvi climàtic és un problema comú per a la humanitat» i determinà que «s'hauria d'emprendre accions oportunes i necessàries per abordar el canvi climàtic en un marc planetari».

3.2. LA NEGOCIACIÓ SOBRE LA CREACIÓ DEL RÈGIM CLIMÀTIC

Durant les primeres converses sobre el clima que tingueren lloc a les darreries dels anys vuitanta, no existia un marc clar de negociació Nord-Sud. Malgrat tot, l'èxit del procés de negociació del Protocol de Montreal sobre les Substàncies que Destrueixen la Capa d'Ozó² oferia unes perspectives engrescadores per a un procés de negociació constructiu sobre el canvi climàtic entre països desenvolupats i en vies de desenvolupament (Porter i Brown, 1996, 49).

En aquesta fase inicial, els països en vies de desenvolupament no van blocar explícitament la proposta d'un règim climàtic ni van adoptar una postura de liderat. El problema de l'escalfament global, de la mateixa manera que el de la capa d'ozó, es considerava un problema «del Nord» respecte del qual no tenien responsabilitat causal. Raonablement, la seva agenda prioritizava qüestions de pobresa i desenvolupament com ara temes sanitaris, de contaminació urbana i de desertificació (Najam, 2002, 48). Tanmateix, un cop la comunitat epistèmica del clima començà a informar àmpliament dels impactes potencialment catastròfics del canvi climàtic al Sud, alguns països en vies de desenvolupament prengueren partit amb fermesa i assumiren al liderat pe règim. En aquest sentit, sorgiren fortes i marcades divisions entre el càrtel de l'Organització de Països Exportadors de Petroli, les economies dels quals depenien plenament del comerç petrolier, i l'Aliança de Petits Estats Insulars, que veien en risc la seva mateixa supervivència geogràfica i que, consegüentment, demanaren una ambiciosa reducció de les emissions (Prum, 2007, 225). No es sorprenent que l'APEI³ fos la primera organització a introduir una proposta concreta per fer legalment vinculants les reduccions d'emissions i, a la llarga, la seva paradoxal influència arribà fins al punt d'esdevenir la postura ofi-

2 El Protocol de Montreal fou signat el 1987 i entrà en vigor el 1989, coincidint amb la decisió de l'Assemblea General de l'ONU d'iniciar negociacions per a una convenció sobre el clima.

3 De mitjana, els membres de l'APEI són, quant a població i economies, els més petits del món.

cial de gairebé tots els països en vies de desenvolupament quan el G-77/Xina va fer seu gran part d'aquella proposta com a postura oficial. Al final, el desig d'unitat per evitar un mal resultat a les negociacions contrarestavà la diversitat i les diferències internes, de manera que permetia una postura força unificada dels estats del Sud en aquesta fase inicial de negociació (Najam, 2004, 227).

Des del bàndol del Nord, es posaren de manifest certes divisions, consistents en que els principals emissors de gasos, és a dir, els Estats Units, el Japó i la Unió Soviètica, rebutjaven la idea d'objectius i calendaris explícits. Aquest fet contrastava amb la postura de diversos països europeus que tenien moviments ecologistes forts i, especialment, Dinamarca, els Països Baixos i Alemanya, que reconeixien l'escalfament global com a una amenaça real i, per tant, admetien que era necessari un acord internacional legalment vinculant (Grubb, 1995).

La negociació política s'inicià visiblement a una conferència a Toronto el 1988, «The Changing Atmosphere: Implications for Global Security» («El canvi a l'atmosfera: implicacions per a la seguretat global»), a què assistiren representants del govern, científics i representants de la indústria i les ONG mediambientals de quaranta-sis països, i que va concloure amb una proposta de reducció de les emissions de diòxid de carboni (Houghton i Woodwell, 1989, 43).⁴

Després de diverses conferències i canvis de la postura negociadora addicionals, la negociació sobre el règim quedà finalment sota un marc oficial quan, a finals de 1990, l'Assemblea General de l'ONU establí, mitjançant la resolució 45/212, que el Comitè de Negociació Intergovernamental per a una Convenció Marc sobre el Canvi Climàtic (CNIG) constituïria un sol procés intergovernamental de negociació. Al llarg dels quinze mesos posteriors, els estats es reuniren en cinc sessions diferents en què debateren intensament sobre la forma del règim del clima.

Durant la primera sessió del CNIG a Washington, el febrer de 1991, els debats reflectiren els forts punts de contenció que es podien conceptualitzar en termes de lluita Nord-Sud. Aquesta fractura esdevin-

4 Reduir en un 20 per cent els nivells de 1988 abans del final de 2005, així com la proposta d'establir un fons mundial per a l'atmosfera finançat parcialment per un impost sobre la combustió de combustibles fòssils.

gué especialment visible quan, només alguns dies abans de la segona sessió del CNIG, la Xina organitzà una «Conferència ministerial de països en vies de desenvolupament sobre el medi ambient i el desenvolupament». Va tenir com a resultat la «Declaració de Pequín», que d'una manera més que explícita estructurarà el procés de negociació del règim del clima en termes Nord-Sud establint que:

«La CMCC que s'està negociant a l'actualitat hauria de reconèixer clarament que els principals responsables de les emissions excessives de gasos d'efecte hivernacle són els països desenvolupats, històricament i actualment... Als països en vies de desenvolupament se'ls ha de proporcionar plena cooperació científica, tècnica i financera per afrontar els impactes adversos del canvi climàtic.» (Prum, 2007, 230).

A la CNIG següent, celebrada a Ginebra el juny de 1991, s'incorporà el component principal de la Declaració de Pequín, és a dir, la limitació i la reducció de les emissions de CO₂ dels països del Nord. Aquest factor s'inclogué tot i la resistència i les contrapropostes dels integrants del bloc del Nord; per exemple, el Regne Unit i el Japó proposaren un procés de «compromís i revisió» («*pledge and review*») que permetria que cada país establís els seus objectius i que inclouria no només els països industrialitzats, sinó també els països en un procés de ràpida industrialització. Aquesta idea va ser rebutjada aferrissadament per l'Índia i la Xina (Grubb, 1995).

Després de tres sessions més de la CNIG, finalment la Convenció Marc sobre el Canvi Climàtic fou firmada per 154 països a la Cimera de la Terra de Rio de Janeiro, el juny de 1992, amb l'objectiu declarat de restaurar les emissions de gasos d'efecte hivernacle de l'any 2000 a «nivells anteriors». Consegüentment, la CMCC no va comprometre cap govern a limitar les emissions a un nivell específic, tot i el paper actiu dels negociadors europeus que intentaren sense èxit convèncer els EUA d'acceptar un compromís vinculant (Porter i Brown, 1996, 57). Finalment, al desembre de 1993, prou països havien ratificat la Convenció del Clima per fer-la operativa i va entrar en vigor el març de 1994.

3.3. UN PRODUCTE INICIAL I CRUCIAL DEL RÈGIM: LA DIVISIÓ INSTITUCIONALITZADA

Quant a l'estructuració de les futures dinàmiques de negociació, possiblement el resultat més important de les primeres fases del procés negociador era que la Convenció del Clima establia el compromís –legalment no vinculant– que solament els països industrialitzats estabilitzarien, abans del final de 2000, les seves emissions de gasos d'efecte hivernacle als nivells de 1990, de manera que es formalitzava explícitament una fractura Nord-Sud separant els països signants en dos grans categories. Els països desenvolupats reberen la denominació de Parts de l'Annex I i l'Annex II,⁵ i incloïen membres de l'OCDE i països amb economies en transició (PEET); se n'esperava que «adoptessin polítiques nacionals i emprengueren les mesures corresponents per a la mitigació del canvi climàtic, limitant les emissions antropogèniques de gasos d'efecte hivernacle» (UNFCCC/INFORMAL/84). Pel contrari, la resta de països en vies de desenvolupament s'agruparen en la categoria de països no pertanyents als annexos, que no adoptaven compromisos financers, sinó només compromisos voluntaris per iniciativa pròpia.

La divisió institucional Nord-Sud tenia el suport normatiu de l'apartat de «Principis» del text de la Convenció, en què s'acordava que:

«Les Parts haurien de protegir el sistema climàtic pel bé de les generacions futures de la humanitat, basant-se en l'*equitat* i d'acord amb les seves *responsabilitats comunes però diferenciades* i les seves respectives capacitats. Conseqüentment, els països Parts desenvolupats haurien de prendre la davantera en el combat contra el canvi climàtic i els seus efectes adversos». (Ibid)

5 Les parts de l'Annex II només incloïen els membres de l'OCDE al 1992: Alemanya, Àustria, Austràlia, Bèlgica, el Canadà, la Comunitat Econòmica Europea (com a entitat membre independent), Dinamarca, Espanya, els Estats Units, Finlàndia, França, Grècia, Irlanda, Islàndia, Itàlia, el Japó, Luxemburg, els Països Baixos, Noruega, Nova Zelanda, Portugal, el Regne Unit, Suècia i Suïssa. Les parts de l'Annex I eren les de l'Annex II més els països amb economies en transició: Bielorússia, Bulgària, Estònia, la Federació Russa, Hongria, Letònia, Lituània, Polònia, Romania, i Ucraïna.

El principi de les *responsabilitats comunes però diferenciades* tindria un paper clau en el règim del clima, estructurant unes obligacions mediambientals substantives i asimètriques a tots els nivells, sense obligacions per al Sud i permetent diferents nivells de compromís dins del bloc Nord. Fins i tot es podria afirmar que els components d'aquest concepte han beneficiat solament als països en vies de desenvolupament i han conduït al que es podria entendre com a discriminació «positiva» del Tercer Món (Beyerlin, 2006, 278).

Tanmateix, aquesta divisió formal i normativa entre els països desenvolupats i els països en vies de desenvolupament, no era, ni de llarg, categòrica, ja que la Convenció també establia diferències de responsabilitat *entre* països desenvolupats, sobretot entre les Parts de l'Annex I i les de l'Annex II, quant a les quals: «la Conferència de les Parts hauria d'establir un cert grau de flexibilitat per a les Parts incloses en l'Annex I que experimentin un procés de transició cap a una economia de mercat». En aquest sentit, el text de la Convenció es molt explícit a l'hora d'assignar compromisos financers *només* a les Parts de l'Annex II. Per tant, l'anomenada fractura Nord-Sud fou acompanyada de subdivisions dins del bloc dels països desenvolupats, de manera que es produí una fractura Nord-Sud menys conflictiva però no irrellevant en què s'implementaria explícitament el principi de responsabilitats comunes però diferenciades.

4. LLUITAR PELS DETALLS: EL PROTOCOL DE KYOTO I ELS ACORDS DE MARRÀKEIX

Aquest capítol analitza dos grans processos de negociació independents però interconnectats: un que va culminar en el Protocol de Kyoto i un altre que se centrà en les seves disposicions operatives, que cristal·litzaren en l'acord polític dels Acords de Marràqueix. L'anàlisi del desenvolupament d'aquests dos processos polièdrics es contrasta amb la lògica de la fractura Nord-Sud que predominà du-

rant la fase prèvia de negociacions, en què s'institucionalitzà el règim del clima.

4.1. MÉS ENLLÀ DE LA CONVENCIÓ

Després que entrés en funcionament la CMCC de l'ONU a principis de 1994, el Comitè de Negociació Intergovernamental celebrà sis sessions més abans de la CP-1 de 1995. Les prioritats originals del CNIG consistien en definir un «mecanisme financer» i decidir sobre els controvertits «mecanismes flexibles», mitjançant els quals els països desenvolupats pressionarien a favor de solucions cost-efectives⁶ per complir els seus compromisos climàtics potencials, fins i tot fora de les seves fronteres nacionals. El centre del conflicte l'ocupava la qüestió de la lluita dels països desenvolupats per definir fins a quin punt haurien d'assumir els costos tant de la mitigació com de la capacitat d'adaptació pels països del Sud i de les economies en transició (Kiliparti, 2002, 58).

El bàndol del Sud va patir alguns moments de fricció quan l'APEI presentà pel seu compte una proposta concreta de «protocol» que demanava «nous» compromisos per als països desenvolupats (A/AC.237/Misc.36) durant la 10a sessió del CNIG a Ginebra, l'agost de 1994.⁷ La Xina, temerosa que un nou compromís li exigís un paper més actiu, reaccionà davant la CNIG-11, celebrada a Nova York el febrer de 1995, amb un fort atac contra els resultats que atorgaven un major nivell de certesa a l'argument de la causa antropogènica del canvi climàtic, que havien estat inclosos en la Segona Avaluació de la GIECC, publicada a principis de 1995 (Carraro, 2000, 62). Finalment, el G-77 i la Xina acceptaren la proposta de l'APEI com a pròpia. No obstant això, només era el començament d'una llarga i dolorosa lluita Nord-Nord.

Una característica significativa d'aquesta fase del règim era la dinàmica d'interacció de coalicions de veto. Irònicament, la primera i més

6 Nota del traductor. De l'anglès «cost-effective». Es podria traduir amb una expressió més genuïna, com ara «eficients en relació amb el cost», però s'ha optat pel terme «cost-efectiu», pel seu ús generalitzat en l'àmbit acadèmic.

7 Reduir en, com a mínim, un 20% el CO₂ fins a nivells de 1990 abans del final de 2005.

notable coalició d'aquest tipus, la JEUCHANNZ,⁸ liderada pels Estats Units, estava formada parcialment per països que anteriorment tenien postures progressistes i de liderat en la construcció de la Convenció del Clima, com Noruega, Nova Zelanda i Austràlia (Porter i Brown, 1996, 45). La composició d'aquesta coalició mostrava fins a quin punt un canvi en l'equilibri nacional dels interessos polítics pot afectar el nivell internacional de negociació. Més fonamentalment, aquest procés de construcció de coalicions de veto també exemplificava la percepció que respondre al problema del clima comportava grans implicacions econòmiques.

Al capdavant, la CP-1, celebrada a Berlín l'abril de 1995, jutjà que els compromisos establerts per Convenció per als països desenvolupats (Parts de l'Annex I) no eren adequats i, com a resposta a la forta pressió del Sud i amb un notable suport de països europeus clau, va assegurar que *no s'assignarien més compromisos a països en vies de desenvolupament*. Aquest canvi cap a una cooperació parcial Nord-Sud reflexava un canvi dràstic en l'evolució del règim del clima, pel qual les negociacions inicials seguien una lògica de fractura Nord-Sud més inclusiva. El Mandat de Berlín inicià un nou procés i un nou Grup *ad hoc* per al Mandat de Berlín (GEMB) per negociar un «protocol o un altre instrument legal» amb «objectius quantificats de limitació i reducció d'emissions» legalment vinculats (OQLRE) amb la finalitat de reduir les emissions dels països desenvolupats (UNFCCC/CP/1995/7).

4.2. LLUITA NORD-SUD PER UN PROTOCOL

Fins al GEMB-6, celebrat el març de 1997, no es van posar sobre la taula propostes vinculants concretes: la UE, el Japó, el G-77/Xina i el JEUCHANNZ presentaren diverses alternatives.⁹ En aquell moment,

8 Acrònim que designa el grup format pels EUA, Suïssa, el Canadà, Austràlia, Noruega i Nova Zelanda.

9 La UE proposà una reducció del 15% abans del final de 2010 d'una cistella que comprenia tres gasos (diòxid de carboni, metà i òxid nitrós). El Japó proposava una retallada del 5% dels tres gasos combinats fins a 2010. per la seva banda, el G-77/Xina demanà una reducció de cada gas en un 6,5% abans del final de 2005, del 15% abans del final de 2010 i del 35% abans del final de 2020 per als mateixos tres gasos (ENB Vol. 12 No. 66).

la confrontació Nord-Sud entre la UE i el JEUCHANNZ es manifestà amb més duresa. La gran diferència entre aquests dos blocs del Nord es pot explicar parcialment per la capacitat única de la UE de distribuir la càrrega econòmica de les mesures entre tots els seus estats membres. La UE implementà d'una manera efectiva el principi de responsabilitats comunes però diferenciades amb un acord intern de distribució de la càrrega en què es permetia a països energèticament ineficients com Grècia, Espanya i Portugal esdevenir «no compromesos» i incrementar les seves emissions des d'un 15% fins a un 27% respecte la base de 1990, mentre que països energèticament eficients com Alemanya i Dinamarca adoptaren un «sobrecompromís», amb una reducció del 21% (CMCC/CP/2002/2).

Pel que fa el JEUCHANNZ, va protestar contra el que va denominar «la bombolla de la UE», ja que cap altre grup de països del Nord tenia la capacitat de distribuir compromisos d'aquesta manera. L'altre problema al que s'enfrontaven aquestes coalicions del Nord era que els grup i ONG ecologistes tenien una influència política considerable a països clau de la UE com Alemanya, els Països Baixos i França (Porter i Brown, 1996, 71). Aquest fet contrastava amb el major pes polític que les indústries basades en els combustibles fòssils tenien a la majoria de països del JEUCHANNZ i, paradigmàticament, als Estats Units, on la Coalició Global del Clima dirigia una eficaç campanya anti-Kyoto (Newell i Levy, 2005, 117). Al final, com a reflex del seu aclaparador poder de veto, la proposta de reducció d'emissions del JEUCHANNZ es va imposar a la resta.

Finalment, la CP-3 adoptà el Protocol de Kyoto el desembre de 1997, en què s'imposava als països desenvolupats una reducció legalment vinculant de les emissions totals de sis gasos d'efecte hivernacle¹⁰ en una mitjana del 5,2% per sota dels nivells de 1990 en el període que va de 2008 a 2012. Els objectius específics variaven segons el país. tanmateix, països com Rússia, Ucraïna i Nova Zelanda van aconseguir evitar comprometre's a la reducció d'emissions; d'altra banda, a Austràlia, Islàndia i Noruega fins i tot se'ls va permetre d'incrementar les

10 Més concretament: CO₂, CH₄, N₂O, HFH, PFC i SF₆.

emissions. El fet que el règim fos tot just capaç de comprometre els països a un objectiu modest de reduccions de les emissions mundials que, a més, quedava molt lluny del que el consens científic demanava, il·lustrava l'enorme diferència entre els requisits de la ciència i la incapacitat del sistema polític internacional per satisfer-los.

El Protocol també establia tres mecanismes flexibles: el *Sistema d'Intercanvi d'Emissions* (SIE), que permetia als països amb unitats d'emissions disponibles –emissions permeses però no «utilitzades»– vendre el seu excés de capacitat a països que superessin els objectius, creant, de manera efectiva, un «mercat del carboni»; la *Implementació Conjunta* (IC) de projectes de reducció d'emissions entre Parts de l'Annex II (països desenvolupats i països amb economies en transició, inclosa Rússia); i el Mecanisme de Desenvolupament Net (MDN), que establia projectes de reducció d'emissions a implementar a països en vies de desenvolupament (UNFCCC/CP/1997/7/Add.1). Alguns negociadors experimentats van sobrenomenar l'MDN «la sorpresa de Kyoto» perquè representava un relaxament inesperat de la fractura institucional Nord-Sud a la CMCC (Prum, 2007, 237).

Tot i que els resultats de les negociacions de Kyoto es caracteritzen principalment per les lluites dins el bloc del Nord, seria enganyós afirmar que els van mancar conflictes d'importància entre el Nord i el Sud. Realment, la posició dels Estats Units, que era el paradigma de la lògica de la fractura Nord-Sud en les postures negociadores, estava encarnada en la resolució Byrd-Hagel, aprovada al senat dels Estats Units el juliol de 1997 per una impressionant unanimitat de 95 contra 0 i que expressava inequívocament que els EUA no honrarien els seus compromisos de Kyoto llevat que determinats països clau en vies de desenvolupament «participessin significativament» en els esforços de mitigació climàtica.¹¹ Això representava que el protocol de la CMCC era definit entre països del Nord, però que gran part de la seva

11 «Els Estats Units no haurien de ser signataris de cap protocol [...] --(A) tret que el protocol o un altre acord també estableixi més compromisos programats específics de limitació o reducció d'emissions de gasos d'efecte hivernacle per a Països Part en vies de Desenvolupament en el mateix període de compliment ...» (105è Congrés/1a sessió/S. RES.98)

eficàcia ja es trobava compromesa per un conflicte no resolt entre Nord i Sud.

4.3. MORT SOBTADA I RENAIXENÇA DE LES NEGOCIACIONS SOBRE EL CLIMA

Després d'haver decidit el Protocol de Kyoto, diversos temes conflictius es van deixar per a rondes de negociació posteriors, d'acord amb l'anomenat Pla d'Acció de Buenos Aires (PABA) acordat l'any 1998 a la CP-4. En aquestes negociacions, les parts restaren bloquejades pel que fa les qüestions difícils de l'MDN, embornals de carboni,¹² el tema conceptual de la suplementarietat¹³ i el compliment dels compromisos. El fons de la qüestió era com fer la implementació de Kyoto tan cost-efectiva com fos possible sense comprometre la integritat mediambiental del règim (Dessai i Schipper, 2003, 151).

El que es podria considerar fracàs de la CP-15 a Copenhaguen tenia un precedent, ja que la crisi possiblement més visible del règim va tenir lloc, el novembre de 2000, a la CP-6 de La Haia, que va acabar completament estancada sense que s'assolís cap acord, mentre alguns analistes arribaven a pronosticar la fi del protocol i «una caiguda a l'anarquia mediambiental» (ENB Vol.12 No.176).

Les negociacions es repregueren a la Reunió de Bonn (CP-6 bis), el juliol de 2001. A causa de la negativa definitiva del nou govern Bush a que els EUA ratifiquessin el Protocol de Kyoto, la dinàmica del règim va canviar considerablement. Irònicament, l'exclusió dels EUA del procés incrementà el compromís de les parts restants per arribar a un acord, la qual cosa va permetre a alguns negociadors d'acceptar disposicions a què s'havien oposat quan els EUA n'eren considerats els principals beneficiaris (Prum, 2007, 239). Val la pena remarcar que aquesta fase de les negociacions també va presenciar la continuïtat d'una *dinàmica de cooperació Nord-Sud* entre la Unió Europea i el G-77/Xina, que co-

12 Tècnicament denominat UTCUTS (ús de la terra, el canvi d'ús de la terra i la silvicultura), es refereix a la qüestió de fins a quin punt es pot incloure aquesta disposició com a forma vàlida de reducció de GEH antropogènics.

13 Actualment s'hi fa referència amb el terme «adicionalitat».

incidien en la postura de promouvoir mecanismes d'implementació forts i ambiciosos (ENB Vol.12 No. 163). Un altre procés interessant de cooperació Nord-Sud es va materialitzar amb la formació d'una coalició entre la República de Corea, Suïssa i Mèxic, que s'uniren en el Grup per la Integritat Mediambiental (GIM), exemplificant el fet que en aquesta fase el procés de negociació del règim del clima quedava molt lluny de limitar-se a una simplista lluita unidimensional Nord-Sud.

Les negociacions de Bonn van tenir un èxit relativament notable que va sorprendre molts observadors, especialment si tenim en compte la desastrosa ronda prèvia de negociació de La Haia. Encara més inesperat va ser el fet que l'acord aparentment satisfia les expectatives mínimes de la majoria de països, tant dels desenvolupats com dels que estaven en vies de desenvolupament, respecte de les espinoses qüestions dels embornals, el finançament, els mecanismes d'implementació i un sistema de compliment (Najam, Huq i Sokona, 2003, 14). Un representant d'un dels països amb una postura de blocatge, Peter Hodgson, ministre d'energia de Nova Zelanda, va declarar, en referència als Acords de Bonn: «hem assolit el que probablement sigui l'acord més exhaustiu i difícil de la història» (ENB Vol.12 No.176). Tot i que el més probable és que sigui una exageració, la declaració reflexa la percepció d'un procés de negociació extremament i creixentment complex, amb poques possibilitats d'èxit.

Tanmateix, la UE i el G-77/Xina van fer moltes concessions regresives per segellar l'acord, en una dinàmica de negociació en què la Federació Russa –en absència dels EUA– va assumir el paper de liderat de la coalició de veto evolucionada, el «Grup Paraigua»,¹⁴ en el qual també tenien un paper molt eficaç Austràlia, el Canadà i el Japó (ENB Vol.12 No. 176). Aquesta coalició va mantenir un nivell considerable d'influència, en part perquè el Protocol de Kyoto només podia entrar en vigor quan fos ratificat com a mínim per 55 estats parts que sumessin un 55% de les emissions de 1990, la qual cosa feia imperativa l'acceptació, si més no, del Japó i de Rússia.

14 Una coalició que evolucionà a partir del JEUCHANNZ, incorporant-hi Ucraïna, Islàndia i la Federació Russa i excloent-ne Suïssa.

4.4. FER OPERATIU EL RÈGIM: ELS ACORDS DE MARRÀKEIX

La reunió de Marràqueix (CP-7) de novembre de 2001 esdevingué la prolongació de l'important procés de negociació assolit a Bonn. Des del principi, la UE, que *una vegada més* tenia el suport del G-77/Xina, havia estat pressionant a favor d'un acord ambiciós. No obstant això, al mateix temps la UE necessitava atraure un consens prou ampli per la ratificació del Protocol de Kyoto. D'altra banda, el Grup Paraigua seguia buscant una major flexibilitat en el compliment dels seus compromisos en matèria d'emissions.

Amb un poder de veto suficient, al Grup Paraigua va aconseguir debilitar la postura de la UE i el G-77/Xina i va poder reduir els requisits d'elegibilitat dels mecanismes, reduir les oportunitats de transparència i participació pública, minimitzar els requisits relatius a proporcionar informació sobre els embornals i debilitar el sistema de compliment (ENB Vol.12 No. 189). Malgrat aquests dolorosos compromisos, s'assoliren acords satisfactoris per a totes les parts implicades pel que fa la qüestió dels mecanismes flexibles i el finançament, i es van crear tres fons pel clima, una disposició que beneficiava principalment els països en vies de desenvolupament. D'acord amb la Convenció, es va decidir establir dos nous mecanismes financers: el *Fons Especial per al Canvi Climàtic*, per a finançar projectes relacionats amb l'adaptació, la transferència de tecnologia, l'energia, la silvicultura, la diversificació econòmica, etc.; i el *Fons per a Països Menys Desenvolupats* (FPMD), que fins a 2010 s'ha emprat sobretot per finançar el Programa d'Accions d'Adaptació Nacionals (PAAN). A més, nominalment es creà un *Fons d'Adaptació*; no obstant això, calia esperar fins que la fase següent de negociacions fos aprovada finalment.

A part de les lluites en les negociacions formals dins la seu de l'ONU, les postures d'alguns actors no estatals clau van experimentar canvis importants en el procés de construcció del règim del clima. Era el cas de nombrosos grups empresarials: molts dels antagonistes a l'acord anteriorment més sorollosos van moderar considerablement la seva postura de bloqueig –especialment les multinacionals del petroli,

d'entre les quals fins i tot ExxonMobil, la quinta essència de l'oposició empresarial a les iniciatives climàtiques, suavitzà la hostilitat pública envers una política climàtica progressista. Aquest canvi significatiu fou fomentat per la creació d'oportunitats de mercat contingudes als «mecanismes flexibles» dels Acords de Marràqueix, combinada amb l'increment de la certesa sobre el canvi climàtic i el suport de l'opinió pública que obtingué el Tercer Informe d'Avaluació del GIECC quan es publicà el 2001. És encara més revelador que la xarxa contra les polítiques del clima, la Coalició Global del Clima, fou desactivada el 2002.

Finalment, un cop els EUA es trobaven explícitament fora del procés de negociació i les qüestions operatives més delicades havien estat definides, després de Marràqueix la negociació continuà a les CP següents, a Delhi (2002), Milà (2003) i Buenos Aires (2004), fins a la ratificació del Protocol de Kyoto. Al maig de 2002, la UE i els seus estats membres van fer efectiva la ratificació. Tanmateix, calien dos anys més per complir la clàusula del 55% d'emissions: després d'un procés de negociació meticulós i en termes que li resultaven molt favorables, finalment la Federació Russa va ratificar-lo el novembre de 2004 i va entrar formalment al Protocol de Kyoto el febrer de 2005.

5. LA LLUITA INACABADA POST-KYOTO: S'OBRE LA CAIXA DE PANDORA?

Aquest apartat presenta el procés de negociació, els resultats institucionals i al procés observable d'evolució del règim en què es defineix el futur del règim del clima més enllà del període regit pel compromís de Kyoto, que acabarà el 2012. Inevitablement, aquesta anàlisi és limitada perquè les conflictives negociacions encara s'estan desenvolupant i pels desacords sobre la natura i la influència de les negociacions de Copenhaguen. Malgrat tot, quedarà demostrat que estudiar els esdeveniments recents des de la perspectiva de les fases anteriors explicarà

millor uns factors aparentment inconnexos i identificarà tendències i evolucions de rellevància.

5.1. S'ESCALFEN ELS DEBATS POST-KYOTO

Els debats formals sobre el règim climàtic post-Kyoto van començar pràcticament quan va entrar en vigor el Protocol de Kyoto. Les primeres d'aquestes deliberacions van tenir lloc a la Reunió de les Parts per al Protocol de Kyoto (CP/RP-1) de Montreal, el 2005, en què s'emprengué un «diàleg» informal sobre l'acció cooperativa entre totes les parts de la CMCC. Els debats s'iniciaren a l'entorn de la reducció d'emissions resultants de la desforestació als països en vies de desenvolupament (ENB Vol.12 No.291). A la següent CP, la CP-12 de Nairobi de novembre de 2006, les deliberacions sobre el futur règim s'oficialitzaren amb la inauguració del Grup de Treball *ad hoc* (sobre els futurs compromisos assignats a l'Annex I) sota el Protocol de Kyoto (GTE-PK), centrat en tres «bases principals»: compromisos específics de reducció d'emissions, mecanismes d'implementació i el paper de l'ús de la terra, el canvi d'ús de la terra i la silvicultura (UT-CUTS).

La qüestió de l'adaptació dels països més vulnerables, especialment els països menys desenvolupats (PMD) i els petits estats insulars representats al APEI, esdevingué el tema en què el progrés fou més visible, quan finalment s'aprovà el *Fons d'Adaptació* (FA) a Nairobi. Aquest fons s'assignà al mandat de la CMCC i no del Fons Mundial del Medi Ambient (FMMA), que dirigia la resta de fons pel clima, la qual cosa marcava un canvi que reflexava els anys de protestes unificades del Sud per la inadequada coordinació que feia el FMAA de la resta de fons pel clima (Müller, 2007a). Políticament, això significava que l'FA era el primer fons que quedava fora de l'esfera d'influència directa dels Estats Units, que no ratificaren el Protocol de Kyoto. L'FA també és únic per la manera de generar-ne els ingressos, és a dir, mitjançant una imposició del dos per cent sobre els projectes de l'MDN. Aquest mecanisme s'havia concebut per allunyar-se de la lògica tradicional de donació Nord-Sud però, tot i així, cap al juny de 2010 el fons havia ge-

nerat tan pocs recursos que se sol·licitaren contribucions directes al fons d'estats-parts desenvolupats.

En aquesta fase, un altre signe notable de l'evolució de les dinàmiques de negociació es trobava en el fet que la majoria dels grups empresarials pressionessin els diplomàtics per garantir que els resultats de les negociacions eren prou robustos per fonamentar inversions a llarg termini dirigides a la sostenibilitat financera dels mecanismes de mercat que recentment s'han activat en el règim del clima, especialment el Sistema d'Intercanvi d'Emissions de la UE i l'MDN (ENB Vol. 12 No. 318). Aquest fenomen contrastava radicalment amb la postura regressiva dels grups empresarials en les negociacions anteriors del Protocol de Kyoto.

5.2. UN FRÀGIL MOTIU PER A L'ESPERANÇA: EL FULL DE RUTA DE BALI

La CP/RP-3, celebrada a Indonèsia, va marcar el punt culminant d'un any caracteritzat per uns elevats nivells d'atenció, sense precedents, dels polítics, els mitjans i la població a la ciència i la política del canvi climàtic. La Conferència del Clima de Bali, el 2007, va generar un «full de ruta» de dos anys que presentava un punt de vista i unes vies de negociació que suposadament havien de servir per avançar en el futur del règim del clima. En el seu Pla d'Acció de Bali (PAB), el Full de Ruta de Bali establí cinc temes *macro* clau, cada un amb la seva pròpia «estructura de pilars». Els temes eren: *a)* una *visió comuna* de l'acció cooperativa a llarg termini, inclòs un objectiu global de reducció de les emissions; *b)* un increment de l'acció nacional/internacional de mitigació, que inclogui objectius mesurables, notificables i verificables (MNV) o objectius quantificats de limitació i reducció de les emissions (OQLRE), compromisos de mitigació dels països desenvolupats i, pel que fa als països en vies de desenvolupament, accions nacionals adequades de mitigació (ANAM) i reduccions d'emissions de la desforestació i la degradació forestal (REDD); *c)* un increment de l'acció per a l'*adaptació*, especialment en els països més vulnerables; *d)* la transferència de *tecnologia* i la difusió de tecnologies ver-

des, i e) la provisió de *recursos financers* per a sostenir tots els punts anteriors.

Se suposava que els debats sobre tots aquests temes havien de culminar en un acord concret dos anys més tard a la CP-15 de Copenhaguen. Procedimentalment, dins del Full de Ruta de Bali hi havia dues vies de negociació paral·lela: el Grup de Treball ad hoc sobre la Cooperació a Llarg Termini (GTE-CLT), que aplicava l'agenda del PAB, i el ja existent Grup de Treball Especial sobre els futurs compromisos assignats a l'Annex I sota el Protocol de Kyoto (GTE-PK).

Tot i la seva perspectiva ambiciosa, el Full de Ruta de Bali contrastava d'una manera decebedor amb la directiva, més potent, decidida una dècada abans pel Grup *ad hoc* per al Mandat de Berlín que tingué com a resultat el Protocol de Kyoto, que afirmava explícitament que el procés havia de generar un instrument legalment vinculant; aquest objectiu no s'havia especificat dins el Full de Ruta de Bali.

La conferència de Bali també va decidir sobre qüestions operatives de rellevància relacionades amb el Fons d'Adaptació, de manera que es va establir una Junta del Fons d'Adaptació dotat d'una distribució institucional en què la immensa majoria de membres provenien del Sud. Per ser més precisos, l'agost de 2010, el 70% (11 de 16) dels seus membres representaven països en vies de desenvolupament.¹⁵ Malgrat tot, la negociació no va ser simplement una qüestió de controvèrsia entre el Nord i el Sud. En última instància, la línia de falla quant al paper de l'FMMA en la gestió del Fons dividia tant els països en vies de desenvolupament com el món industrialitzat (Müller, 2008a, 4). Un dels factors clau de l'èxit inicial de les negociacions era la postura de la UE, que va relaxar la seva rotunditat negociadora amb la seva declaració pre-Bali de que acceptarien el model que defensés el G-77, de manera que avançava *un altre* àmbit de col·laboració entre la UE i el G-77.

15 La Junta està composta per 16 membres titulars i 16 membres suplents que representen les Parts: dos representants de cada un dels cinc grups regionals de l'ONU; un representant dels petits estats insulars en vies de desenvolupament; un representant de les Parts que pertanyen al grup dels països menys desenvolupats; dos representants més de les Parts de l'Annex I; i dos representants més de Parts no pertanyents a l'Annex I.

Un dels avenços més significatius de Bali va ser el sorgiment de la proposta dirigida a garantir que les *accions de mitigació d'estats-parts en vies de desenvolupament* rebessin ajut tecnològic, finançament i mesures de capacitat, d'acord amb els procediments d'MNV. El fet que fos un dels punts claus de la negociació il·lustra que el règim del clima ja estava entrant en un nou territori, amb implicacions de gran abast com la vinculació dels països en vies de desenvolupament a la participació en accions de mitigació.

No obstant això, el debat sobre aquesta proposta d'una participació sense precedents dels països en vies de desenvolupament en les accions de mitigació no va estar mancat de controvèrsia i divisió, especialment dins del bloc del Sud. Bangladesh va proposar que es fes referència a «diferències en les circumstàncies nacionals», una proposta que no va reeixir a causa de l'oposició vehement de la Xina i l'Índia. En la mateixa línia, els Estats Units van insistir que, quant a la responsabilitat de mitigar, calia establir diferències «entre països en vies de desenvolupament d'acord amb la magnitud de la seva economia, el seu nivell d'emissions i el seu grau d'utilització d'energia» i fer que «les responsabilitats dels països més petits o menys desenvolupats fossin diferents de les dels països en vies de desenvolupament més grans i avançats» (Muller, 2008a).

A la CP/RP-4, el context polític de la Conferència de Poznan, celebrada el desembre de 2008, era molt diferent del de Bali, especialment quant a la urgència. Les negociacions es portaren a terme amb el teló de fons del ràpid deteriorament del sistema financer mundial i, tot i l'elecció als Estats Units del govern Obama, més procliu a les polítiques climàtiques, els negociadors oficials dels EUA només van aportar bones intencions, sense posar res de substantiu sobre la taula de negociacions. El Sud va permetre alguns avenços menors en matèria de MNV i la idea d'un registre d'ANAM en països en vies de desenvolupament. Malgrat tot, les propostes de diferenciació entre les accions de mitigació assignades als diversos països en vies de desenvolupament foren, un cop més, rebutjades rotundament pel grup de principals països en desenvolupament, tot i que sorprenentment van rebre el suport del Grup Paraigua (ENB Vol.12 No.395).

Abans de la reunió de Copenhaguen, tant el GTE-CLT com el GTE-PK van celebrar 5 sessions de negociació l'any 2009, tres a Bonn, una a Bangkok i una a Barcelona, en què pràcticament no es va avançar en qüestions substantives. A la via del GTE-CLT i durant totes les converses de l'any 2009, la lluita més notable se centrà en la insistència dels EUA en estructurar l'arquitectura post-Kyoto del clima en termes «de baix a dalt». El desacord entre estats-parts de tots els camps assolí uns nivells tals que, al final, aquesta via va produir el document més complex de la història de la CMCC, amb una extensió de prop de 200 pàgines i centenars de parèntesis per indicar àrees de desacord (ENB Vol.12 No.459). En termes pràctics, aquest text de negociació era un dels pitjors punts de partida que es podien concebre per al procés de negociació d'una CP.

5.3. EL DIA DEL JUDICI: EL DRAMA DE COPENHAGEN

La molt esperada CP-15 de Copenhaguen va tenir lloc amb una cobertura mediàtica i un gran de participació d'actors no estatals sense precedents. Amb més de 40.000 persones inscrites, es la reunió per mediambientals més gran de la història (Bodansky, 2010, 3). Tanmateix, atès que es feia en unes instal·lacions amb una capacitat de només 15.000 persones, també esdevingué un malson pel que fa la logística quan, durant els moments més crítics de la negociació, es negà la participació a la majoria d'observadors de la societat civil. «Hopenhagen»¹⁶ començà amb unes expectatives extremament elevades quant al sector públic, tot i diversos intents anteriors dels caps d'estat i dels negociadors d'alt nivell de reduir les perspectives d'assolir un acord polític i no l'acord concret que el Full de Ruta de Bali havia demanat (Andrews, 2010, 11).

La dinàmica negociadora romangué estancada durant la major part de la Conferència. En general, els països desenvolupats (Annex I) eres reticents a acceptar una nova ronda d'objectius en matèria d'emissions

16 N. del t. En anglès, joc de paraules entre *hope*, que significa esperança i el nom de la capital de Dinamarca, on se celebrà la cimera.

sota el Protocol de Kyoto per al període post-2012, tret que altres grans emissors (inclosos els Estats Units i els principals països en vies de desenvolupament) també acceptessin compromisos legals. La preferència que manifestaren era la d'un nou acord legal general que substituís Kyoto. Tanmateix, els països en vies de desenvolupament s'oposaven a l'enfocament d'una sola via. Tenien por de perdre una de les disposicions més rellevants de Kyoto, és a dir, els compromisos legalment vinculants dels països desenvolupats en matèria d'emissions. Conseqüentment, durant les negociacions el G -77 va insistir repetidament que la via de Kyoto (GET-PK) rebés la mateixa atenció que havia rebut la Convenció (GET-CLT).

No obstant això, entre ells, els països en vies de desenvolupament diferien pel que fa els punts de vista sobre la via de la Convenció. L'emergent i poderosa coalició que formava el grup BASIC (format pel Brasil, Sud-àfrica, l'Índia i la Xina)¹⁷ defensava que els països desenvolupats subscriguessin un segon període de compromisos d'acord amb Kyoto, però s'oposaven a l'adopció d'un nou acord legal referit a les seves emissions pròpies. Pel contrari, alguns petits estats insulars defensaven la negociació d'un nou acord legal que tingués una cobertura més exhaustiva, inclosos compromisos de mitigació dels Estats Units i els països del grup BASIC (Bodansky, 2010, 4). D'altra banda, semblava que en alguns temes s'havien fet avenços importants, com en el cas de la REDD-plus (ampliació de la REDD), que durant les converses no va provocar una divisió dels negociadors en blocs antagònics (Andrews, 2010, 13).

A part d'unes diferències substantives aclaparadores, la conferència també afrontava problemes procedimentals singulars. La presidència danesa de la CP inflamà la controvèrsia per la seva insistència a menysprear els textos oficials de les negociacions dels grups de treball i a intentar introduir textos alternatius a la taula de negociació. Mitjançant una tàctica ja experimentada a les converses prèvies a Copenhaguen, durant la segona setmana el grup africà i el grup dels PMD, amb

17 N. del t. «BASIC» prové de les inicials dels països en anglès. S'ha mantingut la grafia perquè s'empra de manera comuna a la literatura sobre les negociacions del canvi climàtic.

el suport de la resta del G-77/Xina sol·licitaren la suspensió de les negociacions corresponents al GET-CLT (ENB Vol.12 No.459).

Finalment, l'arribada de 115 caps d'estat i de govern durant els últims dies de la Conferència va modificar considerablement la dinàmica de les negociacions. Un grup d'«Amics del President», amb prop de 25 països en un procés de consulta al màxim nivell, va tenir com a resultat un acord,¹⁸ del qual es podria dir que les últimes paraules van ser decidides únicament pels EUA i les quatre principals economies del grup BASIC (Hamilton, 2009). Aquest fet marcava un canvi significatiu en el *locus* de les tensions negociadores, que va passar del conflicte entre UE i el G-77/Xina, d'una banda, i el Grup Paraigua, de l'altra (durant la frase prèvia dels Acords de Marràqueix) a un nou joc de negociació geopolítica que tenia lloc principalment entre els EUA i els principals països en vies de desenvolupament.

L'acord va ser anunciar immediatament als mitjans pel president dels EUA, Barack Obama, fins i tot abans de ser comunicat oficialment a la majoria de delegacions. Quan l'«Acord de Copenhaguen» fou presentat per sotmetre'l a l'acceptació formal va ser rebutjat directament per un petit nombre d'estats en vies de desenvolupament, encapçalats especialment per països del grup ALBA,¹⁹ liderat per Veneçuela, i el Sudan, que van manifestar unes fortes reserves envers un procés de negociació que titllaren d'«opac i no democràtic» (ENB Vol.12 No.459). Aquesta acció de veto va tenir lloc malgrat el fet que els portaveus d'altres grups del Sud com l'APEI, els PMD o el grup africà reconeguessin que el procés de negociació havia estat legítim i apressessin la CP-15 a adoptar l'Acord. Aquest desacord, en què els països en vies de desenvolupament no s'uniren sota el paraigua del G-77 en el moment crític d'una CP, constitueix una de les divisions Sud-Sud més visibles de la història de les negociacions sobre el clima.

18 No n'hi ha registre oficial, només l'informe del representant de Ghana, que inclou: els Estats Units, la Xina, l'Índia, el Brasil, Sud-àfrica, el Regne Unit, França, Alemanya, Dinamarca, Suècia, Austràlia, el Canadà, el Japó, Rússia, Grenada (en nom de l'APEI), Etiòpia (en nom del grup africà), Aràbia Saudita, Colòmbia, les Maldives i Mèxic (ENB Vol.12 No.459).

19 L'Aliança Bolivariana per als Pobles de la Nostra Amèrica, formada per Veneçuela, Cuba, l'Equador, Bolívia, Nicaragua i les petites illes caribenyes d'Antigua i Barbuda, Saint Vincent i les Grenadines i Dominica.

Finalment, amb la mediació del secretari general de l'ONU, Ban Ki-moon, la CP-15 va acordar «prendre en consideració» de l'Acord de Copenhaguen i establí un procediment, sense precedent sota la CMCC, perquè els països que ho desitgessin manifestessin el seu suport per l'Acord i presentessin els seus objectius i accions de mitigació abans d'un termini fixat per al 31 de gener de 2010. Per la singular manera com va arribar l'Acord, amb la pressió de la urgència temporal i la manca d'experiència dels caps d'estat en la redacció de textos de negociació, el resultat va ser un acord mal redactat, innecessàriament ambigu en qüestions de substància i confús en termes formals (Müller, 2010a, 7). Tot i la vaguetat, el contingut de l'Acord i algunes de les seves disposicions marquen la definició del tradicional «blanc i negre» de la tradicional fractura institucional entre els estats-parts annexats i els no annexats establint una diferenciació inequívoca de responsabilitats dins el Sud:

«Les parts signants de la Convenció que no formen part de l'Annex I *implementaran* accions de mitigació [...] Els països menys desenvolupats i els petits estats insulars en vies de desenvolupament *poden* emprendre accions de forma voluntària» (paràgraf 5).

Immediatament després de la CP-15, sorgiren moltes visions en conflicte sobre l'Acord de Copenhaguen, amb valoracions que les titllaven des de «desastre» fins a «un pas endavant positiu» (Brown, 2010, 6). A més, molts analistes temien que a causa del precedent de la negociació directa de l'Acord de Copenhaguen pels caps d'estat i del singular –i creixent– nivell de complexitat procedimental, el procés de negociació de l'ONU esdevingués cada vegada més irrellevant i que la dinàmica negociadora es traslladés a altres reunions multilaterals i d'elit com el Fòrum de les Principals Economies sobre l'Energia i el Clima²⁰ i/o el G-20,²¹ en què les decisions podrien ser acordades sen-

20 Grup contra l'escalfament global liderat pels EUA i creat l'any 2009. Està format per la UE i els 16 països següents: Alemanya, Austràlia, el Brasil, el Canadà, França, l'Índia, Indonèsia, Itàlia, el Japó, Corea, Mèxic, Rússia, Sud-àfrica, el Regne Unit, els Estats Units i la Xina.

21 Té els mateixos membres que el Fòrum de les Principals Economies més Argentina, l'Aràbia Saudita i Turquia.

zillament entre els pocs països que més responsabilitat i més capacitat d'acció tenen pel que fa el canvi climàtic (Guérin i Wemaere, 2009; Andrews, 2010). Tanmateix, en un intent decidit de resistir-se a aquesta idea i de reafirmar el procés de negociació a l'ONU, el grup BASIC presentà una declaració conjunta el 24 de gener de 2010, en què «subratllava la centralitat del procés de la CMCC i la decisió de les parts de seguir endavant amb les negociacions [...] que el 2010 portaven a la CP-16 de Mèxic».²²

Quan arribaren les segones Converses de Bonn l'agost de 2010, gairebé 140 països s'havien associat amb l'Acord de Copenhaguen, inclosos els Estats Units, la UE en nom dels seus 27 membres, el grup BASIC (que va presentar compromisos de mitigació però, en una enigmàtica acció diplomàtica, no els va vincular explícitament amb l'Acord) i molts més països en vies de desenvolupament, que en conjunt representaven un 85% de les emissions mundials. D'altra banda, només 8 països havien rebutjat l'acord oficialment (Bolívia, Cuba, les Illes Cook, Equador, Kuwait, Nauru, Tuvalu i Veneçuela), representant només prop del 2% de les emissions mundials.²³ A causa d'aquesta taxa d'acceptació i de la insistència del grup BASIC en defensar el procés de negociació de l'ONU, l'Acord de Copenhaguen ha esdevingut, d'una manera molt limitada, políticament efectiu. No obstant això, la qüestió de l'eficàcia real de l'Acord segueix pendent i haurà de ser definida en futurs processos de negociació formal; especialment durant la propera CP-16/RP-6 de Mèxic, en què s'aclarirà fins a quin punt l'Acord condicionarà l'evolució immediata del règim. Per exemple, el grau de rigor amb què els signataris assumiran l'operativització de les múltiples institucions que l'Acord es pot dir que crea, així com la transferència dels fons multimilionaris de dòlars que promet.

Un altre qüestió que queda per determinar es l'orientació que prendrà el procés de negociació sota la nova direcció de la CMCC, que començà a principis de juliol de 2010, amb el nou liderat que aportarà la

22 Per revisar el text complet, vegeu: <http://moef.nic.in/downloads/public-information/JointStatement.pdf> [consultada el 12 de maig de 2010]

23 Per a una actualització en temps real, vegeu: <http://www.usclimatenetwork.org/policy/copenhagen-agreement-commitments> [consultada el 03 d'agost de 2010]

veterana negociadora llatinoamericana Cristina Figueres. D'altra banda, com a factor que pot tenir unes implicacions incertes i de gran abast, hi ha la decisió, presa el 23 de juliol de 2020 pel Congrés dels EUA, d'abandonar la intenció d'aprovar un projecte de llei sobre el canvi climàtic abans de la CP-16. Aquesta notícia va tenir l'efecte immediat de reduir les expectatives, tant dels països desenvolupats com dels països en vies de desenvolupament, d'assolir un acord concret i ambicions sobre el canvi climàtic en un futur proper.

6. CONCLUSIONS

Aquest article ha intentat presentar una anàlisi sintètica de l'evolució del règim del clima des del punt de vista de les dinàmiques de negociació entre estats-nació i analitzant fins a quin punt la fractura Nord-Sud ha condicionat el desenvolupament d'aquest règim. Aquest apartat reflexa tant el camí que ha seguit el règim com les tendències observades actualment que condicionaran el futur règim del clima.

6.1. L'EVOLUCIÓ DEL RÈGIM CLIMÀTIC: MÉS ENLLÀ D'UNA DIVISIÓ NORD-SUD

Una de les principals conclusions d'aquesta anàlisi es que la dinàmica de negociació Nord-Sud no ha estat el tret predominant en totes les fases clau del règim del clima, com es dona per fet en moltes publicacions i articles acadèmics. Certament, les tensions entre el Nord i el Sud sempre han estat presents, però aquesta confrontació no ha definit molts dels resultats importants del règim del clima. És en les primeres fases de les negociacions que s'observa més clarament aquest context de fractura Nord-Sud. Sota el liderat de la Xina i negociant mitjançant un G-77 força unit, els països en vies de desenvolupament exerciren una notable influència en el desenvolupament dels fonaments del règim, centrant disposicions crucials de la negociació en la qüestió de l'equitat distributiva. Aquest fet es posa clarament de manifest als principis normatius de la CMCC i en la *institucionalització d'una frac-*

tura Nord-Sud mitjançant la separació oficial entre els països desenvolupats, com a estats-parts integrats a l'Annex I, i els països en vies de desenvolupament, com a estats-parts no presents a l'Annex.

En aquest context de divisió institucionalitzada, la fase següent de negociació del Protocol de Kyoto es pot entendre millor com a *lluita Nord-Sud*, en què els països responsables de sufragar els costos del règim (parts de l'Annex I) lluitaven acarnissadament a la taula de negociacions: la UE promovent un protocol relativament ambiciós –que reflexava parcialment la influència dels moviments ecologistes nacionals– i la coalició de veto JEUCHANNZ promovent la màxima flexibilitat tant en els objectius en matèria d'emissions com en els mecanismes d'implementació –que reflexava una major pressió, en l'àmbit nacional, de la indústria dependent del petroli. Tot i que sota el paraigua del G-77 el Sud s'implicà activament en el procés, principalment defensà el que havia aconseguit sota la CMCC.

Les negociacions dels Acords de Marràqueix van experimentar una imprevista dinàmica de cooperació Nord-Sud, en què els països en vies de desenvolupament pactaven col·lectivament amb la Unió Europea, formant una associació que s'enfrontà a la coalició de veto del Grup Paraigua. En aquesta fase, la característica dominant de les negociacions era la d'un procés polièdric en què interactuava un flux de coalicions complexes, amb presència tant de desacords Nord-Sud com de dinàmiques de col·laboració.

6.2. UN CANVI EN EL PROCÉS: UN NOU EQUILIBRI DE PODER I LA FRAGMENTACIÓ DEL SUD

El procés de negociació post-Kyoto, en curs, ha reflexat els canvis d'un nou sistema de geopolítica en què els principals països en vies de desenvolupament exerceixen una creixent influència política en la presa global de decisions. Copenhaguen va posar en primera plana aquestes noves fronteres de la construcció internacional del règim, d'acord amb les quals els Estats Units segellaven directament les últimes línies d'un acord mundial amb el Brasil, la Xina, Sud-àfrica i l'Índia, no amb el seu interlocutor tradicional, la Unió Europea.

Aquesta nova dinàmica negociadora podria tenir implicacions molt més enllà del règim del clima: finalment la Xina podria enfrontar-se als EUA d'igual a igual en qüestions i conflictes negociadors d'abast planetari. En tot cas, les negociacions del règim del clima podrien simplement representar el signe més clar d'una procés que s'ha anat conformant a altres fòrums, en què la presa mundial de decisions s'ha anat obrint progressivament i ha passat de pertànyer estrictament a països desenvolupats clau a incloure les grans economies emergents.

D'altra banda, la fractura institucionalitzada Nord-Sud que havia estat present des de la signatura de la CMCC mostra, actualment, indicis que s'està difuminant i està essent redefinida per una dinàmica de fragmentació del Sud d'acord amb la qual, dins del grup dels països en vies de desenvolupament, els principals països emergents i els països menys desenvolupats assumeixen postures marcadament diferenciades. Més concretament, el reconeixement i el nivell creixent d'autoorganització de les principals economies en vies de desenvolupament mitjançant el grup BASIC com a organisme negociador separat han comportat un nou procés de fragmentació dins del Sud. Atès que aquests pocs països en vies de desenvolupament s'impliquen en fòrums decisoris d'abast planetari com el G-20 i que han exercit una influència tan definidora en els resultats de Copenhagen, el nucli principal de la narrativa dels països en vies de desenvolupament –que històricament s'ha construït en termes de marginació política respecte dels processos mundials de decisió– s'ha fet més ambigua i incoherent, per no dir completament contradictòria.

Aquest fet ha conduït a la formació de diverses coalicions de països en vies de desenvolupament, com el grup del PMD, l'APEI i el grup ALBA més el Sudan (que blocaren els Acords de Copenhagen), que comencen a funcionar amb més independència fora del marc del G-77. En aquest sentit, d'alguna manera l'Acord de Copenhagen ha institucionalitzat la fragmentació del Sud, ja que inclou una diferenciació formal i explícita entre els països en vies de desenvolupament de primer nivell, que segons l'Acord tenen el compromís d'implementar accions de mitigació, i els més vulnerables, que només les han d'emprendre voluntàriament.

A més, sembla molt probable que altres països clau en vies de desenvolupament s'uneixin a la dinàmica del grup BASIC; els propers candidats obvis són Mèxic, que té un percentatge major de les emissions mundials de CO₂ que Sud-àfrica, i Indonèsia, que en té més que l'Índia (CMCC, 2009). És encara més revelador el fet que ambdós països hagin presentat compromisos ambiciosos d'accions voluntàries de mitigació en les mateixes àrees que els països del BASIC. Tanmateix, en parlar de la fragmentació del Sud, no cal exagerar, ja que el G-77 mai ha estat una xarxa cohesionada de països, sinó més aviat una xarxa laxa de països amb molts interessos divergents i en conflicte; a més, el grup BASIC ja ha afirmat, en una declaració conjunta, que vol treballar braç a braç amb el G-77 (val a destacar la gens insignificant diferència entre treballar *amb* i treballar *des de dins de*, que era el que passava abans).

Malgrat tot, el grup BASIC no ha estat l'única coalició del Sud a afirmar amb rotunditat la seva autonomia. Tradicionalment, l'OPEP, l'APEI i, en menor grau, els PMD han estat els únics agrupaments del G-77 que han emprès iniciatives de negociació col·lectiva pel seu compte i, amb l'excepció de l'OPEP, aquests grups han rebut el beneplàcit del conjunt del G-77 per aquestes accions. No obstant això, la negociació post-Kyoto ha viscut noves dinàmiques de bloqueig en què alguns països no desenvolupats han vetat les postures d'altres països del Sud, com en el cas del rebuig dels membres del grup ALBA i el Sudan a l'aprovació de l'Acord de Copenhaguen com a decisió de la CP, que d'aquesta manera s'oposaven de manera evident a la postura de la resta d'agrupaments del G-77 per després –tot i que amb un descontent explícit– votar sí a l'Acord.

Encara és massa d'hora per comprendre totes aquestes noves dinàmiques de negociació del Sud, però sembla clar que el G-77 afrontarà cada cop més problemes per arribar a la taula de negociació amb el mateix nivell d'unitat que solia tenir respecte de diversos temes; especialment perquè el que ha estat el seu principal punt de consens durant més de dues dècades –es a dir, que cap país en vies de desenvolupament es comprometria a portar a terme accions de mitigació ni a aportar suport financer– ja s'ha esvaït.

Finalment, els reptes fonamentals pel que fa a la definició del futur immediat del règim del canvi climàtic segueixen sent curiosament similars als obstacles que afrontaven originalment els inexperts negociadors de 1990. Com sosté Robert Stavins (2009), la qüestió clau encara és si els negociadors, tant fins a la cimera a Mèxic com després, seran capaços d'identificar una arquitectura de polítiques que sigui raonablement cost-efectiva i també prou equitativa per gaudir d'un suport polític suficient tant del món en desenvolupament com del món desenvolupat.

BIBLIOGRAFIA

- Andrews, P. (ed.) 2010. «Copenhagen De-briefing: An Analysis of COP15 for Long-term Cooperation». *Climatico*. <http://www.climaticoanalysis.org/press/reports/> (consultat el 15 de febrer de 2010)
- Athanasou, T. 2010. «After Copenhagen: On being sadder but wiser, China, and justice as the way forward». *EcoEquity*. <http://www.ecoequity.org/2010/01/after-copenhagen/> (consultat el 27 de maig de 2010)
- Beyerlin, U. 2006. «Bridging the North-South Divide in International Environmental Law». *Heidelberg Journal of International Law* 66. Saarbrücken: Max-Planck-Institut. (259-296).
- Bodansky, D. 2010. «The Copenhagen Climate Change Conference: A Post- Mortem». *University of Georgia School of Law*. <http://www.indiaenvironmentportal.org.in/files/The%20Copenhagen%20Climate%20Change%20Conference.pdf> (consultat el 20 d'abril de 2010)
- Brown, D. 2010. «A Comprehensive Ethical Analysis of the Copenhagen Accord». *Rock Ethics Institute*. <http://climateethics.org/?p=343> (consultat el 21 de febrer de 2010)
- Carraro, C. (ed.) 2000. *Efficiency and Equity of Climate Change Policy*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Chasek, P., D. Downie i J.W. Brown. 2006. «The Emergence of Global Environmental Politics». *Global Environmental Politics*. Westview Press. (1-16).
- Dessai, S. i E. Schipper. 2003. «The Marrakech Accords to the Kyoto Protocol: analysis and future prospects». *Global Environmental Change* 13. (149-153).
- Drexhage, J. i D. Murphy. 2009. «Copenhagen: A memorable time for all the wrong reasons? An IISD Commentary». *International Institute for Sustainable Development*. <http://www.iisd.org/publications/pub.aspx?id=1218> (consultat el 18 de febrer de 2010)

- ENB (*Earth Negotiation Bulletin*) Vol.12 Núm.12 (1995), Núm. 66 (1997), Núm. 163 (2000), Núm. 176 (2001), Núm. 189 (2001), Núm. 260 (2004), Núm. 291 (2005), Núm. 318 (2006), Núm. 354 (2007), Núm. 295 (2008), Núm. 447 (2009), Núm. 459 (2009), Núm. 472 (2010), Núm. 478 (2010).
- Figueres, C. i M. Ivanova. 2002. «Climate Change: National Interests or a Global Regime», a D. Esty i M. Ivanova (eds.), *Global Environmental Governance: Options and Opportunities*. New Haven, Connecticut: Yale Center for Environmental Law & Policy.
- Guérin, E. i M. Wemaere. 2009. «The Copenhagen Accord: What happened? Is it a good deal? Who wins and who loses? What next?». *Institut Du Développement Durable et Des Relations Internationales*. http://www.iddri.org/Publications/Collections/Idees-pour-le-debat/Id_082009_guerin_wemaere_accord_copenhagen.pdf (consultat el 15 de febrer de 2010)
- Grasa, R. 2001. «La construcción de regímenes internacionales para la protección transfronteriza del medio ambiente y de los recursos naturales: ¿sistemas de gobernación o sistemas de gobierno?», a J. C. Salcedo (ed.), *Tribuna Joven de temas de Relaciones Internacionales y Derecho Internacional*, Núm. 10. Papeles y Memorias de la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas. (112-133).
- Grubb, M. 1995. «European Climate Change Policy in a Global Context», a H. Bergesen, G. Parmann i O. Thommenssen (eds.), *Green Globe Yearbook of International Cooperation on Environment and Development 1995*. Oxford: Oxford University Press.
- Haas, P., R. Keohane i M. Keohane (eds.). 1993. *Institutions for the earth: sources of effective international environmental protection*. Cambridge: MIT Press.
- Hamilton, I. 2009. «Lessons from Copenhagen: Has the UN played its last card?». *Carbon Positive*. <http://www.carbonpositive.net/viewarticle.aspx?articleID=1789> (consultat el 19 de febrer de 2010)
- Harrison, K. i L.M. Sundstrom. 2007. «The Comparative Politics of Climate Change», *Global Environmental Politics* 7 (4). (1-18).

- Haq, M. 1980c. «North-South Dialogue: Is there a Future?», a K. Haq (ed.), *Dialogue for a New Order*. (270-287).
- Houghton, R. i G. Woodwell. 1989. «Global Climatic Change», *Scientific American* 260. (42-43).
- IPCC [Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic]. 1995. *IPCC Second Assessment: Climate Change 1995*. Ginebra: Intergovernmental Panel on Climate Change.
- IPCC [Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic]. 2007. *Climate Change 2007: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press.
- IPCC [Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic]. 2007. *Climate Change Mitigation: Contribution of Working Group III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press.
- Karlsson, S. 2002. «The North-South Knowledge Divide: Consequences for Global Environmental Governance», a D. Esty i M. Ivanova (eds.), *Global Environmental Governance: Options and Opportunities*. New Haven, Connecticut: Yale Center for Environmental Law & Policy.
- Khalfan, A. 2002. *The Principle of Common But Differentiated Responsibilities: Origins and Scope*. Montreal: The Centre for International Sustainable Development Law.
- Kiliparti, R. 2002. «The UNFCCC: History and Evolution of the Climate Change Negotiations», a L. Gomez-Echeverri (ed.), *Climate Change and Development*. New Haven, Connecticut: Yale School of Forestry & Environmental Studies. (47-62).
- Krasner, S. (ed.). 1989. *International Regimes*. Cambridge: Cornell University Press.
- Müller, B. 2002. *Equity in Climate Change: The Great Divide*. Londres: Oxford Institute for Energy Studies.
- Müller, B. 2008. *Bali 2007: On the road again! Impressions from the thirteenth UN Climate Change Conference*. Londres: Oxford Institute for Energy Studies.

- Müller, B. 2010. «Copenhagen 2010, Failure or final wake-up call for our leaders», *Oxford Institute for Energy Studies*. <http://www.oxfordenergy.org/pdfs/EV49.pdf> (consultat el 19 de febrer de 2010)
- Najam, A. 2002. «Unravelling of the Rio Bargain». *Politics and the Life Sciences*, vol. 21 (2). 46-50.
- Najam, A, S. Huq i Y. Sokona. 2003. «Climate negotiations beyond Kyoto: developing countries concerns and interests». *Climate Policy* 3. (221-231).
- Najam, A. 2004. «The View from the South: Developing Countries in Global Environmental Politics», a R. Axelrod i D. Downie, et al. (eds.), *The Global Environment: Institutions, Law and Policy*. Washington, DC: Congressional Quarterly Press. (225-243).
- Najam, A., M. Pepa i N. Taiyab. 2006. *Global Environmental Governance: A Reform Agenda*. Winnipeg: International Institute for Sustainable Development.
- Newell, P. 2000. *Climate for change. Non-state actors and the Global Politics of the Greenhouse*. Cambridge University Press.
- Newell, P. i D. Levy (eds.). 2005. *The Business of Global Environmental Governance*. Londres: The MIT Press.
- Newell, P. 2008. «Civil society, corporate accountability and the politics of climate change». *Global Environmental Politics*, Vol.8 (3).
- Okereke, C. i H. Bulkeley. 2007. «Conceptualizing climate change governance beyond the international regime: a review of four theoretical approaches». *Tyndall Center Working Paper* 112.
- Oxley, A. 1991. «North/South Dimensions of a New World Order», a M. Bustelo i P. Alston (eds.), *Whose New World Order?* Federation Press.
- Parks, B. i T. Roberts. 2008. «Inequality and the global climate regime: breaking the north-south impasse», *Cambridge Review of International Affairs* 21(4). (621-648).
- Porter, G. i J. Brown. 1996. *Global Environmental Politics*. Oxford, Colorado: Westview Press.
- Prum, V. 2007. «Climate Change and North-South Divide: Between and Within». *Forum of International Development Studies* 34. (223-244).

- Rajamani, L. 2010. «Copenhagen Accord: Neither fish nor fowl», *Center for Policy Research*. <http://www.cprindia.org/morepapers.php?s=158> (consultat el 19 de febrer de 2010)
- Sagar, A., Kandlikar, M. 1997. «Knowledge, Rhetoric and Power: International Politics of Climate Change». *Economic and Political Weekly* 32(49). (3139-3148).
- Sell, S. 1996. «North-South Environmental Bargaining: Ozone, Climate Change, and Biodiversity». *Global Governance* 2(1). (97-118).
- Stavins, R. 2009. «What Hath Copenhagen Wrought? A Preliminary Assessment of the Copenhagen Accord. *Belfer Center*. <http://belfercenter.ksg.harvard.edu/analysis/stavins/?p=464> (consultat el 26 de febrer de 2010)
- Strange, S. 1989. «Cave! Hic Dragons: A Critique of Regime Analysis», a S. Krasner (ed.), *International Regimes*. Ithaca: Cornell University Press. (337-354).
- Svante, A. 1896b. «On the influence of Carbonic Acid in the air upon the Temperature of the Ground». *Philosophical Magazine and Journal of Science* vol. 41. (237-275). <http://www.globalwarmingart.com/images/1/18/Arrhenius.pdf> (consultat el 10 de febrer de 2010)
- «Planet B: How the underwhelming Copenhagen accord could yet turn into a useful document». 2009. *The Economist*. http://www.economist.com/opinion/displaystory.cfm?story_id=15174523 (consultat el 25 de febrer de 2010)
- UNFCCC [Convenció Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic]. 2007. *Uniting on Climate: A guide to the Climate Change Convention and the Kyoto Protocol*. Bonn: UNFCCC.
- Vihma, A. 2010. «Elephant in the Room: The New G77 and China Dynamics in Climate Talks». *Briefing Paper* 6. Hèlsinki: The Finnish Institute of International Affairs.

DOCUMENTS DE TREBALL DE L'ICIP – NORMES DE LLIURAMENT:

Institut Català Internacional per la Pau (ICIP)

- El principal objectiu de l'ICIP és promoure una cultura de la pau a Catalunya, així com arreu del món, donar suport a solucions pacífiques i a la resolució de conflictes i donar a Catalunya un paper actiu com a agent de la pau i de la investigació de la pau. L'ICIP, partint de la coherència entre els fins i mitjans, es regeix pels principis de promoció de la pau, de la democràcia, de la justícia, de la igualtat i de l'equitat en les relacions entre persones, pobles, cultures, nacions i estats. Té com a objectiu treballar per a la seguretat humana, el desarmament, la prevenció i la resolució pacífica de conflictes i tensions socials, i l'enfortiment de les arrels de la pau i de la convivència, de la construcció de la pau i de la defensa dels drets humans.

Objectius de la publicació

- L'ICIP vol crear un fòrum obert sobre temes relacionats amb la pau, els conflictes i la seguretat. El seu objectiu és obrir el debat i la discussió sobre els problemes actuals, tant teòrics com relacionats amb la recerca i el manteniment de la pau al nostre món. L'ICIP s'esforça per connectar un grup de veus eclèctic, com ara acadèmics, estudiants de doctorat, representants d'organitzacions no governamentals i representants institucionals, i per facilitar l'expressió de treballadors i escriptors amb enfocaments innovadors i constructius en la pau i la resolució de conflictes.

Abast de la publicació (llista de temes)

- L'ICIP s'interessa en les obres relacionades amb la pau, els conflictes i la recerca sobre seguretat. El seu objectiu és oferir coneixement innovador i plural sobre temes de metodologia de recerca per la pau, d'història i desenvolupament de les in-

vestigacions sobre la pau, educació per la pau, creació i manteniment de la pau, resolució de conflictes, seguretat de les persones, drets humans, seguretat mundial, seguretat ambiental, estudis de desenvolupament relacionats amb la pau i la seguretat, legislació internacional relacionada amb la pau, la democràcia, la justícia i la igualtat, desarmament, gènere, identitat i ètica amb relació a la pau, la ciència i la tecnologia associades amb la pau i la seguretat.

Públic:

- L'ICIP vol proporcionar materials accessibles, valuosos i ben documentats a totes aquelles persones interessades en la promoció de la pau. El nostre públic són acadèmics i investigadors, estudiosos de la pau i de la seguretat, treballadors de camp, representants institucionals i governamentals i el públic en general.

El procés de revisió

- Revisió feta per experts. Les presentacions hauran de ser enviades directament a l'editor de la sèrie (recerca.icip@gencat.cat), que comprovarà si l'article compleix els criteris formals i generals d'un article d'investigació, i posarà en marxa una revisió.
- El procediment de revisió és de *peer review*. El director de la sèrie triarà dos revisors anònims, en general, membres de la junta editorial, però també pot encarregar una revisió externa.
- Als revisors se'ls demana la redacció d'una ressenya en el termini d'un mes després d'haver rebut el document. Els comentaris han d'indicar clarament una d'aquestes quatre opcions: (1) acceptar sense canvis, (2) acceptar amb canvis menors, (3) permetre una segona presentació després d'haver fet canvis importants, i (4) rebutjar. Les opcions de la 2 a la 4 requereixen alguns comentaris detallats. Si un article és acceptat (opció 1 o 2), es demana als revisors que ajudin als autors a corregir els petits errors lingüístics o d'altres mitjançant anotacions en el

manuscrit. Si per a aquesta tasca utilitzen la funció de control de canvis, caldrà que s'assegurin que les observacions són anònimes.

Qui pot presentar articles?

- El criteri principal per a la presentació d'articles d'investigació és la consideració que aquest text pot ser presentat a una bona revista de acadèmica.
- S'espera del personal de l'ICIP, col·laboradors i visitants afiliats que presentin un article relacionat amb la seva investigació mentre són a l'ICIP.

Sistema de presentació

- Totes les presentacions es poden fer a l'adreça de correu electrònic de l'ICIP: recerca.icip@gencat.cat amb «Article d'investigació – presentació» com a assumpte del missatge.

Nota biogràfica de l'autor

- Tots els autors han de presentar una breu nota biogràfica que inclogui el nom complet, afiliació, adreça de correu electrònic, informació de contacte si cal i un historial professional breu. Aquesta informació s'haurà d'indicar en un full a part amb el títol. Qualsevol altra referència personal ha de ser eliminada de la presentació per tal de garantir-ne l'anonimat.

Resum

- Tots els treballs hauran d'incloure un resum en anglès (150 paraules màx.).

Paraules clau

- També s'exigeix una llista de quatre a sis paraules clau.

Llenguatge i estil

- Els autors poden presentar articles redactats en català, castellà o anglès. La presentació ha d'estar escrita amb claredat i ha de ser de fàcil lectura, amb títols que assenyalin el comen-

çament de cada secció. El document s'ha de presentar amb la font Arial 11 a doble espai i les pàgines han d'estar numerades.

- Els treballs no poden superar les 15.000 paraules (incloses les notes a peu i les referències). Els articles més llargs es tornaran a l'autor amb la petició que siguin abreujats. Els treballs que requereixen una presentació de les dades més extensa poden afegir-les en un apèndix que es comptarà per separat. Els apèndixs hauran de presentar les dades en un format de fàcil lectura i condensat.
- No s'acceptaran treballs que necessitin una revisió lingüística extensa. L'autor ha d'aplicar les petites correccions lingüístiques (així com les modificacions necessàries) suggerides pel revisor abans de l'edició final del document.

Notes al peu

- Es poden utilitzar notes al peu per proporcionar al lector informació relacionada amb el tema de l'article. Les paraules de les notes també es comptabilitzaran.

Bibliografia

- Sistema de dades d'autor de Harvard. En aquest sistema, les fonts se citen breument en el text, en general entre parèntesis, per cognom de l'autor i data de publicació. Les cites curtes s'amplien en una llista de referències en ordre alfabètic on es proporciona la informació bibliogràfica completa. Les referències bibliogràfiques han de seguir el *Chicago Manual of Style* (15a edició).

Vegeu la guia ràpida per a una citació a l'estil de Chicago a:

http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html

Generadors de cites:

<http://www.workscited4u.com/>

<http://citationmachine.net/>

2010/5

The Participation of Women in Peace Processes,
per María Villellas Ariño
(disponible en anglès, castellà i català)

2010/4

Living in the Wrong Neighbourhood: State Failure and its Implications for Neighbouring Countries,
per Alberto Fernández Gibaja
(disponible en anglès i català)

2010/3

The Peace Processes in the Basque Country and Northern Ireland (1994-2006): a Comparative Approach,
per Gorka Espiau Idoaga
(disponible en anglès i català)

2010/2

Corte Interamericana, Crímenes contra la Humanidad y Construcción de la Paz en Suramérica
per Joan Sánchez
(disponible en castellà i anglès)

2010/1

Territorial Autonomy and Self-Determination Conflicts: Opportunity and Willingness Cases from Bolivia, Niger, and Thailand
per Roger Suso
(disponible en anglès i català)

2009/9

Lecciones de paz in Aceh: descentralización administrativa y libertad política como estrategia de pacificación en Aceh,
per Javier Gil
(disponible en català, castellà i anglès)

2009/8

Indigenous People's Mobilization and their Struggle for Rights in Colombia,
per Farid Samid Benavides
(disponible en català, castellà i anglès)

2009/7

A Critical Application of Securitization Theory: Overcoming the Normative Dilemma of Writing Security,
per Catherine Charrett
(disponible en anglès i català)

2009/6

Bringing actors and violent conflict into forced migration literature. A model of the decision to return,
per Inmaculada Serrano
(disponible en anglès i català)

INTERNATIONAL
CATALAN
INSTITUTE

FOR PEACE

GRAN VIA, 658 BAIX. 08010 BARCELONA
T. +34 93 554 42 70 | F. +34 93 554 42 80
ICIP@GENCAT.CAT | WWW.ICIP.CAT